

U KHASI

HA LA KA NIAM KA RUKOM

BAD

KIWEI DE

KI JINGTHOH

Seng Khasi, Shillong - 1976

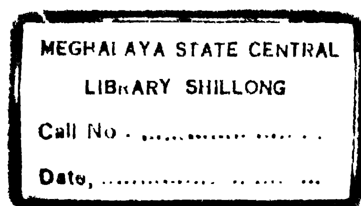
Published by Seng Khasi, Shillong
and
Printed at the Ri Khasi Press, Shillong
1976

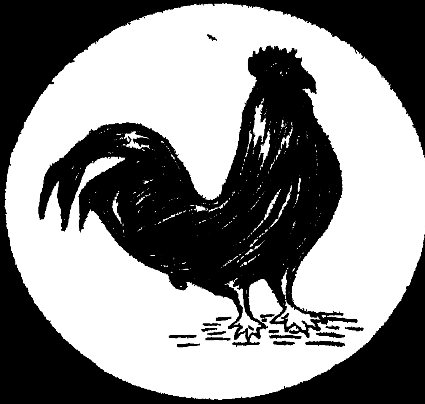
JINGKDEW

SHIKYNTIEN

La lum ia kine ki jingthoh na ki jingthoh ba la pynmih mynshuwa na Seng Khasi. Kine ki jingthoh ki don ki jingsneng babha ia ka jingmut ki briew ba kin neh kin im biang biang bad da sumar kyndong ia ka hok, ia ka jingshisha bad da ka jingshitryhem bad jingshngain ban lait na ka rain ka rem bieit ha la ka Niam ka Rukom Khasi lajong. Kine ki jingthoh kim hikai ne lam sha ka lynti ban isih ia ka Niam ka Rukom jong kiwei pat, hynrei ban kynmaw ban ieit bad puson ia kiei kiei kiba bha la ki jong.

April 1976 — Nonglum.

Ka Lama "Seng Khasi"

"Ka rong saw ha ka lama ka pyni ia ka jing-shynrang ha ka jinglong briew man-briew u khun Khasi khara ha la ki hok ki riti la ha iing ne habar. Ka pyllun lieh hapdeng ka lama ka kdew ba ia ka pyrthei la seng ha ka hok bad ba u Khasi hi u wan sha ka pyrthei ban kamai ia ka hok. U syiar ha ka jing-kynih ba mih ka sngi ba shai ka pyrthei ba nangroi ba nangman ha la ka longbriew ka longspah ban poi beit ban poi biang ha la ka lynti ka syngkien."

Ki Kyntien U Nongpynbeit

Ka Seng Khasi ka dei ka seng jong u Khasi hi baroh, kaba ieng ban pynneh ia la ki tynrai long-briew man-briew ha la ki jong ki niam ki riti kumba la buh ki longshwa ki manshwa. Ka ieng ruh ban wad ia ki lad ka jingstad kumno ba ka jaid bynriew la jong kan kiew shaphrang ha la ki nongrim jong ka niam ka rukom kum ka jaid bynriew kaba don la ki hok ki riti bad ka jaid bynriew kaba Tip briew Tip Blei. Ka jinglehrain bad ka jingsngewrem ban phla ia kiei kiei kiba dei bad kiba long la ki jong—la ha ka niam lane ha ka rukom, ka mih na ka jingbieit bad jingtlot kumba la thoh u Rangbah Sib Charan Roy ha kine ki ktien:—

"Ngin num lah ban ieng skhem ha la ka jong naba ngim wad ia la ki tynrai ba ngi dei kiei. Kat uba man un shu ong, "Me u pap bad u bieit". Ynda la klet la klet la ka tynrai, ngin sa shu kum pynbud bad sa ong noh ialade, "Ngi ki bam don tynrai shisha kein," bad hangta ngin sa ong shi syndon, "Shi ka riew hyndai kaba da ymtip ei ei eh. "Na kane kein yn sa mih mynta ka kulmar haduh kum kane baroh, haduh ban da buhrieh noh la ka hok, bad bret noh ruh, hana, ioh rkhie bein kiba mynta; hangta yn ia kup baroh sada ki jain ia pan, kum u bula, kynthei shynrang ruh ym ia ithuh shuh".

Kane ka Seng jong ngi kam dei ka Seng ba dang sdang thymmai ban ialap ia kano kano ka niam lane ka rukom thymmai u Khun Khasi Khara, hynrei ka dei ka seng jong ki long-nyngkong man-nyngkong hi bad ka bud ia kaei kaba maki ki la pynseng nongrim ia ka jaid bynriew jong ngi. Kumba u Khun Khasi u la ju don la ki seng naduh 'hyndai' hynthai, u la seng ruh la ka niam-muluk niam-jaka, ka niam-raij, ka niam-hima bad ka niamkur ka niam kha ban neh la ka dur long-briew ka dur long-blei.

Ha kane ka rta mynta, kat shaba ngi phai (khamtam hangne hapoh sot) i dap da ka shaiong bad jah burom. Shibun la khein ba baroh kaba dei la

ka jong kum kaba poh dor suda hynrei la—i kumba la shu ia kner lut da ka jingkhyllew artat ia kaei kaei kaba dei ka jong u nongwei u nongar. Naduh kulong kuma, u Khasi nalor ba u la don la ka niam ka rukom, u la don ruh la ka jong ka put ka tem bad ka shad ka kmen. Kynmaw ba:—

"Jingshai ngi wad sawdong
pyrthei,
Jingshai la-jong ngim tip ei-ei".

Ha kane ka shad Niam, ka shad Suk Mynsiem kaba 59 ha Lympung Weiking jong ka sor Shillong, ha ka 13, 14 bad 15 tarik une u bnai Iaiong 1969, nalor ba ngi mane ngi dem ia la U Blei U Trai Nongthaw U ba a ri la sumar ia ngi shilynter, ngi kynmaw ngi nguh don-burom ruh ia kito baroh ki nonglamphang kiba la sdang ia kane ka shad ha ka snem 1911 kumba ki thoh ha kata ka por kumne— "Ha U Nai Iaiong, 1911 ha ka 14 bad 15 tarik ngi la lah ban pynlong ka Shad Seng Khasi kaba la syrtok ka jinghun, Shynrang , Kynthei bad Khynnah baroh".

Kumba la ong, Ka Seng Khasi kam dei ka mar kynti jong u no u no lane kano kano hynrei ka dei ka jong ngi ka jong phi shi tyllup ka ri ban pynjan pynjanai sha la ki niam ki rukom Khasi, sha la ki longnyngkong man-nyngkong kiba long ki nongsei ia ka long rynieng ka long rta, ia ka jaid bynriew Khasi hi. Ha kane ka kot phin shem ki jingthoh kiba dei shaphang ka Niam ka Rukom bad ka A-kor Khasi kiba long kum ka jingkyrsiew ban pynsah ia kiei kiei baroh kiba bha kiba la buh bad pynkhamti ha ngi da kitai kiba la ioh ia ka sngi nyngkong u bnai nongkong. Ki jingthoh ki ban pynkyndit bynriew kumba la thoh u Rangbah Radhon Sing Berry ha ka kitab "Jingsneng ki Tymmen" ha kaba la ong:—

"Ko kur ko kha ba ha ing ba ha
sem,
Kiar na ka pat kynsha ha it ha
them;
Ha ka riam ka pah u kamon u
kadiang,
To sian to nangsharai lade kyndiang;
Tang sah ka hok ha khmat U
Blei ba thaw;
Naduh mynta phin kyndit phin
kynmaw".

"KI TYNRAI KA SENG KHASI"

(La sot na ka jingkren u Rangbah Josing Kharkongor kaba la kren ha iing Sengkhasi, Mawkhar ha ka 23.11. 69)

Ki rangbah nongpyniaid kam, ki para kur para kha, kynthei, shynrang.

Ngi dang shu ia iohsngew myntan, mynta ha kane ka sngi, kane ka seng jong ngi ha Mawkhar ka la dap 66 snem ka rta. Ngi sngewburom ia kane ka sngi, ha kaba hapdeng ki shibun ki jingeh, pynban kane ka seng ka la iai neh ka la iai sah bad ka la nang skhem katba ki sngi ki la nangiaid. Haba ngi ia lang kumne, kaba nyngkong tam ngi sngew, ngi kynmaw ieit ngi kynmaw burom ia kito baroh kiba ha shua jong ngi namar ka jingiohi jngai bad janai jongki ha kaba ki la buh nongrim ia kane ka seng khnang ba mangi ki longdien ki mandien ngin ia ioh ka lad ban ia nang ban ia kynduh bad ban ia syllok lang hangne para kur para kha man la ka sien man la ka teng. H'oid, ka Seng Khasi ka la don lypa naduh ba sdang ka pyrthei Khasi hi. Ka la iai sah ka la iai long na kawei ka pateng sha kawei pat, na kawei ka rta sha kawei pat. Hynrei ha baroh kitei ki por, imat, ka Seng Khasi ka la sah kum ka seng ha la ing la ing, ha la kur la kur bad kham pateng , hapdeng ki meikha bad ki khunkha, ki shnong ki thaw bad ki shong ryngkat sah ryngkat. Ym ju la don ruh ka sngi lane ka iia kaba thikna ha kaba ki meikha bad ki khunkha kin ia kynduh ban iasneng ban iakraw ban ia kyrkhu ban ia kyrdoh. Ka Seng Khasi ka la long bad ka iakynduh tang haba don ka nguh lei-ing ka nguh lei-sem, tang ha ka jer ka thoh, lane tang haba don ka ai-kpa ka shim kni lane tang haba don ka thang-iap ka thep mawbah bad kiwei kiwei ki kyrdon kiba kum kita. Ym ju la ia tip lypa, ym ju ia thikna lypa ha u bnai aiu lane ka por aiu yn ialum yn iaioh ia kita. Pynban la katta ruh, jai-jai hin-hin, ka long kur ka long kha , ka shong ryngkat ka sah ryngkat ka la iaid beit ka la iaid ryngtih kumba la ong, na kawei ka spah snem sha kawei pat ka hajar snem.

Mano kein ba la buh ia ki ain long kur ia ki ain long kha, ia ki ain shong ryngkat sah ryngkat bad ia ki hukum ka jingtip Blei ka jingtip briew? La iathuh pateng la pateng ba kiba nyngkong eh na ngi, ki la iadon, ki la ia shong dorbar ryngkat ka sngi ryngkat u bnai, ryngkat ki mrad ryngkat ki sim, ryngkat ki laiphew jing-

thaw baroh hapoh ka jingpyn-iaid U Blei U Nongbuh U Nongthaw. Ia kata ka dorbar la tip kum ka Dorbar-Blei. Dei hangta ba la rai, ba ka sngi kan mih mynsngi bad kan sep mynmiet, ba u bnai un mih bad un sep ha ki 29 bad 30 sngi. Dei ha kata ka dorbar ba la rai ba u slap un hap ha ka por lyiur bad un rang ha ka por tlang bad kumta ter-ter, ka lyer ka um ka khyndew bad ka ding, u maw bad u dieng bad baroh ki jaid jingthaw ki jaid jingdon kin trei hok kin pyndep hok ia la ka kam ba kin tip la ka niam ka niam, ka riti riti, ka dustur dustur. Dei ha kata ka dorbar ba ia u bynriew Khasi la hukum ban tip ia ka ain longkur ia ka ain longkha, ban tip ia ka hukum tip briew ia ka hukum tip Blei bad ban tip ia ka ain shong-ryngkat sah-ryngkat. Naduh kata ki longshua manshua jongngi ki la im bad ki la bud na ka rta sha ka rta, na kawei ka hajar sha kawei ka hajar snem ia la ka riti, ia la ka niam kumba la ai pateng kitei ki long-nyngkong mannyngkong.

Pynban mynta dang tang khyndiat snem,dang tang shikhaprip khmat ka por ha khmat ki por ba ki longshua jong-ngi ki la im, bad ki la pynlong briew iangi, bun bun na ki para kur para kha jongngi ki la long kumba ym don shuh ka bor sngewthuh ba la i kumba kin klet ia la ki nongsei rynieng nongsei rta, la i kumba kim khein kim salia shuh ia la ka Tynrai kaba ki Mei ki Pa na duh nyngkong ki la buh bad ai pateng ha ngi ki long-dien ki man-dien.

Namar kitei ki jing-ima ki jing-ishyrkhei kiba la wan rung ha ki para kur ki para-kha, kine kiba ha shua jongngi ki la ia kynduh lang bad ki la ia rai da kaba ki la buh nongrim ia kane ka seng--kane ka Seng Khasi ha Mawkhar kaba ngi ia ioh mynta. Ha kane ka seng la don jingkyrmen pat, ba ngin ia kynduh biang para-kur para-kha, ban ia kynmaw ieit ia kynmaw burom ia la ki mei ki 'iaw, ba ngin ia niewkor ia la ki long-shua ki manshua kiba la kha la pynlong briew ia ngi naduh mynbarim ban tip bad ban tieng ia la U Nongthaw bad ban im tang ha ka lynti ka hok. Ngi dap namarkata, da ka jing-sngewburom kaba khraw ia kine ki long-shuwa jongngi namar ki jingiohi lypa bad ba kynsai jong ki. Ym don kano kano ka jingsiew kylliang kaba dei biang kaba ngi lah ban siew iaki, lait tang ka jingkynmaw ieit kynmaw burom ia ki bad tang ba ngin leh ia kaei kaei kaba ki kwah—kata ban tip ia ki ain long ing ki ain long sem, ki ain longkha ki ain long-man ki ain shong ryngkat sah-ryngkat bad ban long barobor kiba tip briew bad kiba tip Blei.

Kiei ki tynrai ka Seng Khasi? Kine ki long kiba ngi la ju tip hi bad ju iohsngew lada ha la

ing la ing lane mynta ha kine ki sngi ha ki kot bad ki jingthoh ba la buh da kane ka Seng. Kiba kongsan na ki, ki long kine: –

Kaba nyngkong: Ka dei ka Seng ha kaba ki kur ki kha kiba dang bat dang bud ia ka ain longkur ia ka ain longkha kat kumba la buh ki longshua manshua kin ioh ialang ban ioh iakren, ban ioh ia syllok khnang ban pynkhlain ia ka jingrakhe ia kitei ki ain khein kur khein kha.

Kaba ar: Ka dei ka Seng ha kaba u kur u kha un ialang un iakynmaw bad un ialap ba ka jingthmu jong ka jingwan longbriew ha kane ka pyrthei ka long ban kamai ia ka hok.

Kaba lai: Ka dei ka Seng ha kaba ngin ioh iakynduh ban ia syllok bad ialap ha ki kur ki kha ba ngi dei ban long kiba tip briew bad kiba tip Blei bad

Kaba saw: –Ka Seng ha kaba, kyndong ngin ia kynmaw ba U Blei U long U Trai bad U Kynrad halor jong ngi kumba U, U long U Nongbuh U Nongthaw.

To ngin ia peit khyndiat ia katei kaba nyngkong. La ong ba ka dei ka seng ha kaba ki kur ki kha kiba bat kiba bud ia ka ain long kur ia ka ain longkha kat kum ba la buh ki longshua manshua kin ioh ka lad ban ia kynduh lang ban iakren ia pyni lang kumno ba ngi dei ban niewkor, ri khuid ia kita ki ain. Kane hi i-mat, ka dei kawei na ki tynrai kiba donkam tam kiba don hakhmat jongngi ha kane ka seng. Haba ngi pyrkhat ia kine ki ain jingkhein kur jingkhein kha kiba la ai hangi da ki long-shua, ngi dei ban sngewthuh haduh katno kane ka ain jong ngi ka long kaba don nongrim, kaba khuid bad kaba skhem. Namar, la iathuh pateng haduh ha ngi mynta ba naduh nyngkong hi U Blei U la thaw lypa shibun ki kur shibun ki kha. Kata ka mut ba naduh nyngkong hi ka rukom khein kur ka rukom khein kha jong ngi ka la long kaba khuid bad kan iai long ruh kaba khuid shilynter, lymda ngi shah ba yn kit noh ka lyer lane rong noh ka um ia ki jingmut ki jingpyrkhat jongngi; lane lymda yn ailad ia u 'mihngi' u 'Sepngi' ban wan rung ban wan bsut bad synshar ia ka longiing ka long-sem jongngi.

Kumba la ong, ngi dap da ka jingsngewburom kaba haduh katta katta ia kito kiba ha shuwa jongngi kiba la buh nongrim ia kane ka Seng Khasi –kane ka ing Seng Khasi ha ki nongrim tynrai jong ka, ha kaba ngi ioh lad ban ia kynduh bad iakren lang kumne. Ngi lah ban pynpaw ia ka jingsngewburom kaba dei biang iaki da kaba ngi tip ngin bat ia kane ka ain khein kur khein kha kum ba la bat la bud da ki longshwa manshwa bad ban ialap pynkynmaw lem ruh ha ki para kur ki para kha, ki marjan ki marpa, ki shong-

ryngkat ki sah-ryngkat, kiba ym shym la ioh ka lad ban iadon lang hangne.

Ngin ia kynmaw ruh ba haba don ka iapoikha ka iapoiman, ki longshua ki la ju hikai ban duwai kyrpad ia U Nongbuh U Nongthaw, ia u thawlang-ka 'iawbei ban kyrkhu ban kyrdoh ban poi sha ka jinglong bha ka jinglong miat ia kita ki arliang kha ki arliang kur. Ban bteng ka long meikha ka long khunkha, ban sah ka nam ban sah ka burom u pa u nongkha bad ki khun ki soh ki syntiew. Khnang ba ngin kynmaw imsngi ia kane, ki longshua jongngi ki pyni tyngeh ban leh ia kita kita bad ban nym leh ia kita kita. Don bun kiei-kiei kiba iadei ban pynkynmaw iangi shaphang kane ka tynrai. Kan myntoi iangi lada ngi ia pyrkhat lang hangne khnang ban lait khnang ban suk, khnang ban bha ka long -ing ka longsem, shaphang ba ki longshua jongngi ki la pynskhem ia ka ain, ba ka jaid ka kur ka dei ban sah ban bud na ka liang ka kmie. Lada kane ka wallam jingbha lane jingsniew ha ka longkur ka longkha jongngi, ka long-ing ka long-sem jongngi bad ka shong-ryngkat sahryngkat, lehse don na ki longdien hapoh ka jingpynthame kiwei pat ki jaid bynriew, ba kin iadon la i jingmut jingmut. Hynrei lada ngi kren da kaba pyrkhat shimat armat, ym don napdeng jongngi hangne ki ban sngewthuh bakla. Hynrei ngin iohi ia ka jingstad jong ki longshua jongngi ba ka long ka bym lah ban thew ha kaba ki la pynjari ia kane ka ain hiar pateng. *Shisien ong, sngew kum* ban ong, ba lada ki long-shua kim shym la pynkhamti ia ka long-ing ka long-sem ka longkur ka long-jaid ha ki kynthei, ym lah batai lada ka jaid bynriew Khasi kan dang sah pat haduh mynta. Ha kine ki por ka pyrthei hi baroh kawei ka ialeh ban pynlong wat da ka ain ba ki kynthei ki dei ban ioh ia kajuh ka hok ia ka juh ka jinglaitluid ryngkat ryngkat bad ki rangbah ha ki shibun kiei kiei. Sngewsarong ia la ki longshua ba hangi te, ia kane la lah ai lypa. Ngi lyngkot ka jingmut, ngim lah mutdur, tip kan jia aiu mo, lada ki kynthei ki bym pat ju ioh ia ka mon laitluid kum ki rangbah ha kiwei pat ki bynta jong ka Ri kin sa ioh, bad ha ka juh ka por ki khun te ym dei ki jongki, ka ing te ym dei ka jongki? Ia mangi hi, ngim donkam ban pyrkhat, ngim dei ban tieng, namar ngi la san la rangbah la biang, kumba ngi la ioh ia kane ha ka rukom kaba paka naduh ba sdang ka pyrthei. Don kiba pyrkhat ba lada ki kynthei kin ioh ia ka bor laitluid, tip kan jia kumno ha ka long-briew manbriew ha ka shong-ryngkat ka sah ryngkat. Namar lehse ka don ka jingshisha ba ha ki katto katne ki bynta, ki kynthei ki long kiba kham tlot ban ia ki rangbah. Lehse na kita ki jingtlot, na ka jinglaitluid ki lah ban poi sha ka kylla lait lan bad ka lah ban long ba ha ki bunsien bunteng kin nym poi ing kin nym poi sem. Ha ngi

te kan ym jia kumta da lei-lei ruh. Ai ba ki kynthei kin ioh lut ia ka mon laitluid ai ba kin trei kin kha-ii, kin korbar bad kin kiew shaneng bad kham shaneng ryngkat ryngkat bad ki rangbah lane kham palat ban ia ki, don kawei kaba teh ka ban wallam ia ki baroh sha ka bor ban pyrkhat ba dei ban poi pat kloi sha la ing katba lah; namar ka ing ka dei ka jongki, ki khun ki dei ki jongki bad baroh ka long ing ka long sem ka dei ka jongki kumba la pynkhamti ha ki naduh ki longshua ki manshua. Shim noh pat ia ka jinglong trai jongki ia ka ing ia ka jaid kata ia ki khun, sheptieng ba lehse tang duna jingpyrkhat khyndiat ioh mih pynban sa ka jingong, "Leit leh aiu sha ing haba ei-ei ngam don".

Yn iohı ruh ba don ka dur Blei ka hok Blei ha kane ka ain. Shua ba ngin mih long briew sha kane ka pyrthei la sain dur la sain mynsiem iangi ha kpoh ı mei tad haduh u 'nai 9 u 'nai 10. Aiu i mei i leh, i mut bad i pyrkhat katba ngi dang don ha kpoh jong-i, kumta ruh ngi leh ngi pyrkhat bad ngi ioh lut ia kita ki jonglong kiba i mei i la ioh. Ynda ngi la mih long briew ha ka pyrthei, ka jinglong babha lane ba sniew ngin sngewthuh ba ngi long kham bun eh kumba long hi ka kmie. Dei na kata ka daw, ngi iohiba don ki kur ki jaid jongno jongno ba ki briew ki ju ialap ba ki long ki jaid kiba stad ba pawnam lane kiba kumta kumta. Ym imat ba don jingkylla lane jingpher na kata ka jaid jinglong kumta pateng la pateng, kam pher lada ha kita ki jaid lane ki kur la wan long kpa da kino-kino. Dei hi ruh namar kane ka ain ba ym ju kham don napdeng ki Khasi jongngi, ki ban kylla 'kharlieh kylla 'khariong, pynban la jan baroh kiba la wan na shabar ban iashong iasah ha kine ki lum, ki kylla Khasi artat. Haduh mynta la shitom ban niew lut ia ki dkhar kiba la wan kylla Khasi kum ki kharbangar, kharnaior, kharlor, kharbudnah, kharsohnoh, kharkongor, kharmujai, kharbuli, kharsati, kharpor, khar-akor, khar-rngi, kharbithai, khar-raji, kharkaji, kharsyntiew, khar khar khar lane dkhar dkhar dkhar bun bun bun ki 'khar.'

Kaba ar pat: ka tynrai ka Seng Khasi ka long ba ka dei ka Seng jong kita kiba bat kiba bud ia ka jinghikai ki long shua shaphang ba ka "Ka jingwan longbriew ha kane ka pyrthei ka long ba ngin kamai ia ka hok". La ong ruh, 'la kha hok ianga ha kane ka pyrthei, kumta ruh ngan leit hok sha la U Nongthaw'. Te ban nang ban long kita kiba kamai hok, kita kiba kamai ia ka hok, ki longshua jongngi ki la hikai iangi kumne ban kynmaw ba don tang Uwei U Blei U Nongthaw U Nongbuh bahok Uba la don naduh ki por kiba ka bor pyrkhat briew kam lah tip kam lah ngam kam lah mutdur. Une U dei hi U Hok, U dei hi Ka Hok. Une U long Uba khuid Uba lieh, Uba suba bad U bym don jingthohbria, Um ju tynjuh

namar *Um* dei *Uba* arsap. Ban ong ba U Blei U tynjuh, ym don nongrim ei-ei namar U long Uba tip lut Uba iohi lypa hangno ngin liat hangno ngin ur namar Um dei Uta Uba kwah iangi ban hap ha ka jing-jynjar lane jinglanot. Ka jing-kwah bad ka jingthrang jong U ka long ba ngin khuid bad ngin hok kumba ma U hi U long. Une kein U Blei, Uba long U Nongsynshar ha ka hima ka hok. Ah ! ka long kaba sang ba ngin ong ba U Blei U la pynkha iangi ha ka pop kumba don ki nongwei iaid wir shet pyrthei kiba hikai kumta.

Marshiliang na U pat, la iathuh ba don u ksuid. Une u long u baiong uba pop. uba arsap uba arphong, uba thok uba klep bad u long uta u nong-synshar ha ka hima jong ka jingsniew, ka sih ka sang.

Hapdeng jong kine ar, don pat sa u Syiem shiteng bneng, uba long ruh shiteng blei shiteng ksuid. Ka jaka shong jong u ruh ka don ha marshiteng lynti na ka hima ka hok sha ka hima ka pop. Une te um ju trei um ju ktah, um ju bthah iangi ban leh hok bad um ju pynshoi ruh iangi ban leh pop. Um ju rep um ju riang, um don ka syn-shar um don ka khadar, hynrei u shu shong u shu ap bad u peit hangno ba don kiba thok kiba tuh kiba klep. U tang shu iohi ia kum kita, u ruh mar-kumta u knieh noh na ki da kaba ong artat,"Ai noh shanga namar kato kam dei ka jongphi, bad namar ba phi tam 'ti tam *'tien, ngan hap shim ruh naphi* bad ka kuna ka sut". Dei na kata ka daw ba ki long shua jong ngi ki da khang raimaw raidieng ban pynrung ha ing ia ka mar ioh-ei, ka mar tuh ka mar thok lane kano kano ka kamai bym hok. Dei ruh kum-ta ba ym bit ban kren thok kren sih kren sang lane kano-kano ka ktien bym shong-blei ha ing. Shisien ba ngi la kum pynrung hapoh ing ia kine, ngin hap siew ka baisut kaba khia sha u syiem shiteng bneng. Tuh kawei ka shatri, ngin jah sa 10 tylli la ki jong, thok khyndiat, klep khyndiat, ngin hap siew ka baisut kaba kham palat ia kata, lada ha ka liang ka leit ka wan. ka kamai ka kajih lane kaba kham khia ka baisut ha kaba ki khun ki kti ki para ki pyrsa kin siew da ka nong-kylliang kaba kthang katta katta, kum ha ka burom ka akor kaba yn nym lah shuh ban khyllie lane thied da ka pisa, katno katno ruh.

Shuh-shuh, kano kano kaba ngi pynkhein pyrshah ia ka ain long ing ia ka ain long sem, ka ain long kur ka ain long kha, lane ngi leh ia kano kano kaba long pyrshah ia ki shong ryng-kat ki sah ryngkat, kata ngi la lum ia ka pop ha la ing, ngi la wan ai bynta ia ka jingtim ia la kiba ha ing ha sem, ki khun ki kti ki para ki pyrsa. Haba ngi bat khuid pat ia ka ain long ing ka ain long sem, ka ain long kha ka ain long man bad ka jingiatrei lang ban poi sha ka jingbha hapdeng ki shong ryngkat ki sah ryngkat,

kata ngi la kamai shisha ia ka hok.

Mut bha leh bha shibynta ha ki para kur ki para kha, kumta ruh yn sa mut bha yn sa leh bha iangi 20-30 bynta. Namarkata, trei tang ia kaba hok, leh tang ia kaba hok, bada kumta ngin lum ruh ha ing tang ia ka hok. Kane kein ka dei ka Tynrai jong ka ne ka Seng Khasi, ha kaba baroh kiba ialum ha ka, kin bat kin bud.

Kaba lai : Ngin ia pyrkhat pat mynta khyndiat ia ka bynta kaba lai jong ki tynrai. Kane ka long "Ka jingtip kur ka jingtip kha, ka jingtip briew bad ka jingtip Blei". Tip kur tip kha—ia kane la kynthup bad la ong ruh mynhynne ha kaba mynnyngkong. Ki long shua ki la ong ia ngi ba ngi dei ban long kiba tip la ka kur kiba tip la ka jaid, kiba tip ba don ki meikha ba don ki khunkha, kiba tip kein ba don u thawlang, u nongkynton u nongphira, kiba tip kiba burom ia u Suidnia u rijied blei naduh basdang ka long bynriew buh bynriew ki Khasi. Ym shim la bakla pateng la pateng ba ka mei dei ka longkur bad u pa u nongkha.

U pa ha ka por ba u mih na ing ka kmie ban leit poi kha, la ju ong ba u mih liet ing briew —kata ba un leit shong sha ing ki briew. Ha kata ka por ka kmie ka sneng ka pyni ia u ba u dei ban kynton ban phira ban thung soh ban thung kait ha kata ka ing kaba un leit khnang ba u pa u ba wan ha ing ruh un leh ia kajuh ka kamram da ka akor briew bad ka burom Blei. Khadduh pat ynda u la biang u la dep la ka kam, ha kata ka ing ki khun, ka shyieng kaba long ka nohwet ka syrngiew jongu, kan wan phai biang sha la ing sha la ki kur sha la ki jaid. Ia kine kiei-kiei ki longshua ki la buh ban long ka ain, ka riti ka niam, khnang ba ngin long barobor kita kiba tip kur bad kiba tip kha.

Kumno pat haba ong ba ngin long kita kiba tip briew bad kiba tip Blei. Ban sngewthuh khyndiat ia kane ka jingmut jong ki long-shua, ka la kum pynpyrkhat iangi ban bishar ia kiei-kiei kiba don kiba long sawdong jongngi man la ka sngi. Bluit tang shu kha briew, kynjai ka dur blei ka main blei namar la kha hok na ka mei bahok u pa bahok. H'oid u khyllung u pynpaw ia ka main blei bahok, hynrei ha kajuh ka por u pynpaw ruh ia ka jingbymtip briew. Ia kata ngi ju iohi ba lada iehnoh ia u marwei, u lah ban thang ialade ha ka ding, u lah ban noh ialade hapoh um. Lada un ioh ia u khaw un ktaid lut lane un theh lut. Lada u ioh ia ka tari u lah ban ot ia lade. Ym imat ba don kano-kano ka dak jingtip briew ha u. Pynban kumba ki long shua jongngi ki la hikai iangi ban long kiba tip briew, ngi ruh jai.........ngi hikai ia u khyllung ia ki longdien ba kin long kiba tipbriew bad ban kiar na kita kiei-kiei ki jingbym tipbriew.

Bad namar ba ia ngi la ong ruh ban long kiba tip Blei, kumta ruh la maham ba ngin nym leh ia kiei kiei ki bymdei la haba paw lane haba rieh namar dei ban long kiba tip ba U Blei Uba iohi iangi haman la ki por ha man la ki jaka. Da shisha ngim lah ban long kiba tip Blei lymda ngi long kiba tip briew, lane ban long kiba tipbriew lymda ngi long kiba tip Blei.

Ka bynta kaba saw bad kaba khadduh ka long "U Blei U long U Trai bad U Kynrad halor jongngi kumba ma U U long U Nongbuh U Nongthaw". "Ah Blei", la ju hikai iangi. U Blei U long U Kynrad tynrai ia ka met bad ka mynsiem jongngi, U Kynrad tynrai naduh thied haduh diengkhong ia baroh ki jingdon ki jongngi, U Blei U dei U Nongthaw U Nongbuh, U Nongai bynta U Nongsam bynta ia ka long rynieng ka long rta, U Nongai bynta U Nongbuh bynta ia ka long-ing ka long-kur, ka longkha ka long-man. U long ruh da shisha U balah U baiai iangi baroh bad ha ki kam ki jingleh jongngi baroh kiba long hapoh u pud jong ka Hima Ka Hok; ka hima jong kaba lieh kaba khuid bad kaba ym don ka sang ka ma. Te lada ngi thok shisien hato U Blei U long Uba lah ban map ei ia kata ka jingthok. Katkum ka jingsngewthuh khyndiat na kitei ki kyntien ki long shua, imat U Blei Um ia don bynta ei-ei ruh ban iakren ban ia pyrkhat shaphang kata ka pop shaphang kata ka thok. Pynban don ka bor kaba ha shiteng bneng ha kaba lada ngithok shisien kan sa pynshah thok iangi arsien, ha kaba lada ngi la leh bym dei shiphew sien yn sa leh bym dei iangi 30 sien kum ka baisut ka baikuna ka ban dawa u Syiem shiteng bneng. Dei tang lada ngi ia kwah ban pynbyrngia kai ialade ha ka hima ka pop bad ka shiteng pop, ba kumta ngi pynthame kai da kaba ong "to leh pop shiphewhajar jong ki shiphewhajar sien hynrei yn map ei iaphi tang lada phin kylla kaba mut." Lada iwei pa iwei ngin ialong kumta tip kan ialam ia ngi shaei. Ki longshua ki ong ba dei ban kynmaw ia kane ka tynrai ban ri la ka long-ing ka long sem ban sah ka nam ka burom hapdeng ki shong-ryngkat ki sa-ryngkat bad ban ioh ka jingsuk ha kiba hadien habud.

Da shisha ym don kawei ruh na kitei ki tynrai jong ka Seng Khasi kaba yn don ba nud ban ong "Ym lah shuh". H'oid, ban dem khohsiew ban dem pyllup, ban siang sla ban pynieng klong lane ban niew dkhot, 5,7 lane 9, lah ban nym nang lah ban nym tip ia kita ki rukom. Kine kim shym ktah ei-ei ia kitei ki sawtylli ki nongrim. Ki long baroh tang ki soh ki syntiew tang ki jingpynphong ki jingpynkup bad ki jingpynriam ki jingpynbeit ha ka jingiaduwai ka jingiakyrpad jingia kyrkhu jingiakyrdoh shikur shi-ing, shi meikha shi khunkha. Lada mano mano

ym ianang ym ia tip ia kita, U Blei U Nongbuh U Nongthaw Um dawa ei-ei iangi ban leh iaki. Wat ka kmie u kpa ruh kin nym sngewsih ia la ki khun haba kim nang ban pynbeit ing ban shet ja ha ka rukom kaba dei. Ki hun tang katta haba ki kohnguh kmie kohnguh kpa, kim iaid pyrshah kim iaid lyndet ia ki hukum ki ain kumba la ai maki. Khamtam hakhmat U Blei, ka long ka bymlah ban long ba Un sngewsih bad ba Un dawa ia kum kita ki rukom kiba ym ianang. Shikyntien ruh, lada nud ban ong ba ngim lah shuh ia la ki jong, ia kita kiba ki longshua ki la ai pateng hangi naduh myn kulong, ka long ka bym shisha ban ong pat ba ngi lah ban tynneng iabud noh khambha ia ka jongkiwei bad ia kaba ngi dang tip dang sngew wat dang tang mynhynnin ruh.

Tang kine, kein kiba U Blei U dawa nangi kumba la pynpaw naduh ki longshua manshua, bad kata ka long ban bat ban bud ia kitei ki sawtylli ki tynrai.........kata ban tip ban bud janai ia ka rukom khein kur ka rukom khein kha kumba la buh ki longshua manshua; ban trei bad ban mut tang ia kaba hok bad ban lum ha la ing ha la sem ia ka hok; ban kynmaw niew kyntang, ba don ar-liang kur ba don ki ar-liang kha naduh ba sdang ka pyrthei bad ban kynmaw ban mane tang ia Uwei U Blei Uba long U Nongbuh U Nongthaw, U Trai bad U Kynrad, Uba lah Uba iai halor jongngi baroh ha ka lynti jong ka hok.

Ha kine kein ki tynrai ka Seng Khasi ka ieng. Ha kine kein ka longbriew manbriew jongngi kiba bat kiba bud ia kitei ki nongrim kiba la bud naduh ki longshua ngin roi ngin man hapoh kane ka Seng Khasi, hapoh kane ka ing Seng Niam Khasi.

KA JINGSNENG TYMMEN

Ia ki kynthei wat ai huspai jyndei,
Ba kim tip satia ia ki nia pyrthei,
Ba ki sniew noh ka akor long kynthei,
Ba ki ianud ban said thala madei;
Ia ka iap ka im kim lap kot pyrkhat,
Kim tip hangno ka pung hangno ka mat.
Long sang long pap ban ai lan bein ia ki,
Ba kin die tad noh la ka jingtipsngi.

AKOR--KHASI

(Da i Kong, S. Rynjah, A.C.S.)

Kum ban shu ong shi kyntien, ka long kaba eh shibun , ban ong kaei ka 'Akor'. Kaei ka dur, ka long kaba kumno, bad kaei ka rong jong ka, hynrei ia ka 'Akor' lah ban ong ba ka long kawei na ki kynja jingstad barieh, kaba pynsan-pynrang-bah ia kano-kano ka long briew, manbriew jong kano-kano ka jait bynreiw. Bad ka don la ka bor barieh, bad la ka jong ka sap ha u khun bynriew shi-tyllup. U briew mynba u wan nyngkong eh sha ka Pyrthei, u long uba lymboit-uba lymbiang, hynrei haba u phai sha kamon bad sha kadiang, u iohi ba ka mariang, sawdong jong u, ka kup ki rong bunjait—bun rukom, bymlah ban batai: Na kine ki jingmaian, ki ktik ia ka jingmut jong u, bad nangta, u mut, u khan tlip shipor, - bad nangta, u kyndit bynriew thret, bad u ong hato nga dei uei sha, te ynda u la shah kynting kumne, ha ki lyer ka jingpyr-khat, nagnta u sei de bluit ia la bor, kumno ban pyniadei ia-lade , bad kiwei pat ki jingthaw, ba u Nongbuh-Nongthaw u la buh, ha baroh sawdong jong u: Bad nyngkong eh u briew u niewtang, u tai, bad u pyrkhat sani bha, bad la u jong u Nong-thaw; Dei kane ka peit sani, ia la ka jingpyniadei jong u bad la u Nongthaw, kaba la pynhun mynsiem ia u ban buh ia kane ka ktien "Akor", bad kumta, u pynshong nongrim ia ka ha la ka jong ka jait bynriew. Bad kumta hadien u iai puramit bad hikai ia la ka jaitbynriew, bad u ong, ba kane ka "Akor", ka long kawei na ki *Atiar* kaba ha khlieh tam, kaba ki briew ki dei ban kieng ha ka jingim jong ki, ha kane ka pyrthei.

Ha ngi kiba mynta, ngi sngew ba ka long kaba eh, ban mutdur, katno ka khraw ka bor pyrkhat u Nonghyndai. Haba tang na ine i ktien iba rit, bad iba lyng-kot, iba don tang saw tylli ki dak jong kane ka kyntien "Akor", pynban ka kit ia ka jingmut kaba iar katta-katta, bad ka thew jngai bha jlang, katba imat ka phalang shaduh ki sawdong pud jong ka pyrthei baroh kawei, (Mihngi, Sepngi, Shatei bad Shathie). Katno ka jingkhia jong kane ka ktien, lehse ym don ba lah ban batai, ym don mawmon ne mawkilo, kiba lah ban thew ia ka. Na-lor ba ka don katei ka ktien sawdak ar-kynnoh,(**A-Kor**) ka kit pat sa ia kawei ka jingmut, kumba imat ka thew bad ka ring jingmut, kumba ia ka pyr-thei la pynlong tang na ki ar-ngut ki briew kata kynthei bad shynrang, te imat kumba ka mut ar-kynnoh (kynthei bad

shynrang) ba ki dei ban kieng ha ka jingim jong ki. Na ki ktien ba la ong ha neng, lada yn pyrkhat bha, katno ka long ka jingstad u Khasi hyndai, ba tang ine i ktien saw-tylli ki dak —(AKOR)—shu kumba thep hi sbak, bad ka shong tynrai trait, bad ka neh artad war-tyndun haduh mynta. Ha kaba ma ngi kiba mynta, ngi shu pyndon kam suk ia ka ha ka jait bynriew Khasi shi-tyllup haduh mynta mynne.

Kat kum ki jingbatai, bad iathuh-tang ki riew-hyndai, ba ka Akor ka mih hi na ka Sap-ka Phong, ba kyrsei na ki thwei bah ka jinglong mynsiem kata ka Sap-Blei hi. Ha kine ki por mynta, kito kiba la ioh ban deng ia u 'Pieng-ksiar-Mahon-Mala jong ka Akor—babha, dei tang kito kiba la iohlad, ban pynshitom ialade, ha u lakam ba pyrkhing jong ki kmie ki kpa ba don ka Akor—ka burom kiba long kum ki paia, ne Mawblei-Diengblei kiba kyrshan ym tang ia ki khun-ki ksiew jong ki, hynrei ia ka jait bynriew-Khasi hi ba-roh kawei. Te namarkata, ki kmie-ki kpa ki don ka jingkit-khlieh kaba khraw tam, bad dei tang da ka jingstad jong ki, kaba lah ban saindur ia ka lawei jong ka jait bynriew, ha kaba ka "Akor-Khasi" ka ieng rangbah ha u mawsiang ba-skhem jong ka niam tipbriew-tip Blei.

Hoid shisha ki skul, ki college, bad kiwei-kiwei ki jinghikai, kiba bun rukom, ki iarap, ban pynroi, pynnang-pynstad ia ka pyrthei-mariang, bad ki hikai ruh, wat ia ka Akor-ka burom hynrei ngam tharai, ba kine baroh, kin ia ryngkat dor bad kat ka pneh i mei-i pa, kiba la sain ha ka shlem-ding kaba paka naduh ba dang lung ka sngi u bnai, kiba la iohlad ban ringmynsiem, naduh kata ka tynrai-ka hok, kiba la ioh naduh kata ka dorbar-Blei. Ki riew-tymmen ki ju ong:—Ka Akor-Khasi ka long kaei-kaei ka kynja jingiohpateng bad kata ka Nongkynti hok, kaba U Blei U Trai Nongthaw, Ula pyn-khamti ha ka jait bynriew-Khasi naduh hyndai-pateng-la-pateng; Kumba ka snam ka par jar-jar ha ka jait bynriew-Khasi ter-shi-ter, pateng-la-pateng. Ki 'riew hyndai ki ju rwai phawar "Akor kaba tam", kane ka ktien imat kumba ka thew ia ka jingmut "AKORDORTAM", sa da kawei pat ka ktien "A-KA-KOR-KABA-KORDOR-TAM"—ha ka jingim jong ki briew ha kane ka Pyrthei: Sngap kein, haduh katno kane ka ktien u 'riewhyndai, ka shong-khia, bad ka kit jingmut, bad ka ngam jylliew. Katno kaba sngewphylla bad kaba sngew-lyngngoh, ia ka khraw-pyrkhat u 'riewhyndai, bad ia ka jing-stad ba kyntang jong u, kaba ma u, um pat ju iohmad, bad um pat ju tip ei-ei ruh, shaphang ka kot-ka-sla ne ka thoh-ka-pule. Namar, ka long kaba da shisha eh, ba u Khasi hyndai, u long uba bniah, bad khein kor katta-katta ia ka Akor. U ju ong ruh, ba ka jingim briew khlem la ka Akor, ka long ka

jingim kaba sep-ei, u ong tam tang ka Akor ha kane ka Pyrthei sngi, u ong pat ia u briew u bym don ka Akor um shym iapher na u mrad; Sa kawei ka rwai-phawar kaba kham iohsngew haba u sneng ia la kiba ha ing-ha sem, ne ha shnongha thaw, "Lada phi don makna ka spah shipat-hati, —lada phi kieng makna da ka ksiar shirynieng ruh, kam myntoi ei-ei lada phim don pat ka Akorbabha, kan myntoi aiu, kata ka jingnang-jingstad kaba la teitop, kaba la pynlut spah pynlut hajar da ki kmie ki kpa jong ki, baroh kine kin long leh nohei lut, haba phim don ka Akorbabha. Dei tang ka Akor- ba bha kaba syrtok ka jingim ki briew ha kane ka Pyrthei. Akor kam ju lut, wat la pyndonkam ia ka katno-katno sien ruh, ka Akor babha kam ju pep ban sei ia ki soh-bathiang bad ka phyrnai kum u mawkordor ha ka imlang-sahlang ha jait bynriew Khasi, bad ka neh baroh shi 'ryta. Sa kawei pat ka rwai phawar u 'riewtymmen, kata ka long –"Ka Akor longbriew" Kane pat ka thew ia ki briew kiba la tehskhem bha ia ka Akor-babha, uno-uno u briew lada kynthei ne shynrang kiba la pynjanai ialade tang da ka Akor-babha, bad lah ban ithuh ia ki wat tang na ka dur-ka-dar, ne na ka main-ka-moh jong ki ba ki dei shisha, kita kiba la dei ban ong ba ki phong ia kata ka nam Akor-long-briew, ki dakki-shin ki pynpaw sha ka pyrthei ba ki long kiba ngeit sneng don-akor, kohnguh-hukum donakor, sngewrit-don-akor, 'tienbang-tienthiang donakor, ka riam-ka-biet donakor, pyrkhat pyrdain donakor, jingmutjingkhan donakor bad ter ter, baroh kine ki mih na ka Akorlong-briew, bad ka long kaba shisha ia ki briew kiba la iohphong ia kane ka nam-ka-burom jong ka Akor-long-briew, ka long kawei na ki jingkyrkhu bakhraw tam ia ka jingim jong ki ha kane ka pyrthei, bad dei kiba kum kine ki briew kiba ioh ia ka jingiaroh, ki ju ong da kane ka ktien:—

"Kiba la don Akor sat", kim ju ong pat "kiba la riewspah sat". Te na kane ka ktien ngi sngewthuh, ba haduh katno ka Akor-long-briew ka kham kren jam ban ia ka spah: Bad ngi sngewkynmaw burom shibun eh ia ka jingthoh jong u 'riewtymmen Radhon Singh Berry u ong:

Ka Akor-babha kein pura syrtok
Kaba lah ban tehkur-teh-kha da ka hok
Ka Akor babha kein ha ka pyrthei,
Kaba pynwan jingkyrkhu na u Blei.

Sa kawei pat ka ktien na u wei pat u 'riewtymmen—Rash Mohon Roy Nongrum u ong:—

A jingsneng Akor Khasi
Hangno pha don mynta sha
Ha dohnud ki khun ka ri
Nc ym don bapdiang iapha.

Akor babha kam ju lut ei-ei
Hynrei ka lah ban thied ia ka pyrthei.

Hato kata ka burom Akor-Khasi nylla, kan lip noh, kan khang khyrdep noh tang shiteng por. Hato kata ka jing stad kaba ngi la ioh kan pynbyrie noh na ki khmat ki jong ngi; Bad nign iuhroit noh ia la ka hok-tynrai hapoh ki kjat jong ngi.

Kine ki la pynmih ka jingkylli ia u paid-Khasi, ha kine ki sngi, namar la mangkariang ka burom ka Akor-Khasi, haneng-harum, la ju iohsngew ia ka jingud-bynniaw ha ki parakur-parakha, ia ka im laitlan ki khun-ki-kti, ki pyrsa-para, haduh sha kaba palat, kam long shuh, kam iadei shuh, kum ka tynrai jingim, ba la buh-la-seng janai da u ñi-u-kong, u longshwa-u manshwa jong ngi, la die taddor noh haduh ka ktien ka thylliej, ka iaid-ka-ieng, haduh ka riam-ka-beit, shu ia tynneng-pyrthuh sa tang ia ka long jot, tang ia ka mangkarong, tyngkrein mynta ka paw ha ngi ia ka jingsdang khyllem ka jait bynriew jong ngi. Hynrei ngi shu iabeh tang sha kiei-kiei ki kam thaw jingbriew, kiba pynmih tang ki jingjot-jingpra ia ka long-ing -longsem, longkhalongman, kaba la pynbijar- buhkhoh sa haduh ia u Thawlang-ka-Iawbei. Hato kam la dei mo ka por ia ki Rangkynih-ki 'Rangphawar, ki simpoh-ki-simsong, ki ban syrdep-syrphong noh ia kane ka thymmei kpait longjot, kaba thmu ban rat dyngkhong syndon ia ka long briew-man-briew, bad ia ka jait bynriew baroh kawei.

Hangno ka ri kan im, lada ki hok-ki-riti ki la iap.

Hango ki hok-ki-riti kin dang sahsnap, lada ka ri kan iap.

Mynta to kein ngin kyndit briew,
Akor la jong ngin nangkyntiew.
Nongrim ban seng ngin pynshong trai,
Ia dur babha na mynhyndai.

Ngin pynsuhsieng sa shisien pat,
Ia dyngkhongsniew baroh ngin rat.
Iwbih to her ngin pynsaphriang,
Akor Khasi ka nam bathiang.

....

Sneng puramit i-mei i-pa,
Ha ngi kin neh baroh shi ryta.
Ki jingkiengksiar jingim jong ngi
Katba ha pyrthei sah ki sngi.

— —

KA JINGSNENG TYMMEN

Wat shaniah jindei tang ha la ka mon,
Haramjat, kum ka mon lait luid ym ju don
Ka mon khlem nia kam ju niew ia ka sang,
Wat i'u pud ki barim ka nud ryngkang;
Wat ia kita ki khun binong bishon;
Ka nud shisha shisha ban shet ban phon,
Wat ia kita ki khun batri,
Ka nud shisha shisha ban khawoit kti;
To long basian bad to iaid da ka nia,
La iap la im ha ka hok to iengtia;
Hei khun pyrsa ha mon lait luid wat aili,
Suidnia Iawbei Thawlang ruh kin diangti.

KA NIAM HA U KHASI

(La sot na ka jingkren u Raugbah W. R. Laitphlang, A.C.S kaba u la kren ha ka Seng Jingtip, Mawkhar, Shillong, 1968)

Naduh kulong-kumah, u khun Khasi-Pnar u long uba la don la ka 'niam'. Hynrei ka jingkylli mynta ka long, hato kane ka ktien 'niam' ka dei shisha ka ktien Khasi tynrai ne ka long tang ka ktien iapan?

Don kiba la pyrshang ban batai ba ia ka ktien 'niam' la pynlong da ki ar ki ktien, kata da ka ktien *nia* bad ktien *im*. Niam ki ong, ka mut ka '*nia-im*'.

Shisien sngap sngew kumba kane ka rukom batai ka dei. Ym lah shisha ban len ba ki rukom batai ktien kum kine ki iarap ia ka bor kynmaw. Hynrei kat ban pdiang pat ba ka dei tynrai shisha, kumta, ka long kaba eh.

Ka nia kaba nyngkong ka long ba haba shu kren kyllum ka ktien Khasi ka long ka jaid ktien shi-kynnoh. Kum ban shu pynkynmaw ia kaba iatip lem, ngi ong U Blei, knia, jer, shat, khein, um , ding, wah, lum, bam, dih, shong, sah, leit, wan, bad bun kiwei kiwei pat kiba kum kita ter ter. Ki don shisha hangne-hangtai ki ktien kiba palat ia ka shi-kynnoh, hynrei lada bishar bniah yn lap ba wat napdeng jong kiba kum kita ruh, bun hi pat kiba dang lah ban pharia bad kito kiba ym lah ban pharia shuh ruh, ki don hi la ka daw kaba kyrpang balei ba ki long kumta.

Ka nia kaba ar ba ia ka jingbatai ba 'niam ' ka mut 'nia-im' lah ban ong ba ka long tang ka kynja jingbatai pynshai ne pynwan, sriem kumba batai ba 'sang' ka mut 'sah-ang', ne 'sah-pynang', ne 'ang-sah'. Kumba la ong, kine ki rukom batai ktien ki iarap shisha ban pynshai ia ka jingmut, hynrei ban ong janai ba ki long tynrai shisha kumta, kam long kaba suk ban pdiang. Ngan pyrshang ban ai nuksa kawei ar. Lehse ngi lah eh da kaba jem ban ong ba 'kurim' ka mut 'kur-im', kata ban pynim ia la i kur i jaid bad lah ban sngew dei ruh; hynrei ngam shlan pat ban ong ba ka dei tynrai kumta. Hateng-hateng ngi la ia kynduh ia ka jingbatai biria ba 'bieit' ka mut 'ba-ieit'; hooid shisha u briew u lah ban bieit-ieit, ne ban ieit bieit; hynrei baroh pat ngi sngewthuh shai ba bieit bad ieit ki ia pher. Sa kawei pat ka nuksa ban khein shai, ki la don kiba la pyrshang ban batai ba 'Blei' ka mut Ba-lah-ei, ne ba-lah-synei. Lada ka bit ban ong ba-lah-ei ne ba-lah-synei, hato balei pat kan ym bit ban

ong ba-leh-ei, ne ba-leh-synei, kata ruh nga ngeit ka kit jingmut sriem kumjuh hi, ne ngi lah ban ong syndon ba 'Blei' ka dei ka jingkut jong ki 'balei'; ne ha kiwei pat ki ktien, kata ba U Blei U long Uta ha Uba ngim lah shuh ban dang kylli pat 'balei'?

Kum ban nang kyrshan shuh shuh ia kane ka nia, ngin wan biang mynta sha ka ktien sang. Ki tymmen Khasi kat kiba nga lah ban tip bad ia kynduh kim ong satia ba 'sang' ka mut 'sahang'. Paidbah ki tymmen Khasi khamtam ki nongknia, ki batai ba 'sang' ka mut '*ka bym lah leit shuh ha ka niam*'. Halor hangta ngi lah ban sa pynbeit pat katba ngi sngewbit. Nalor nangta ki ong ruh, kynja uba la leh ia ka sang, u la hiar sha ka kyrdan u mrad, namar ia u kynja kum uta kim pynleit niam shuh kumba long ia u mrad.

Ka nia kaba lai ka long ba ka niam U Khasi ka thew bad ka kren barobor ia ka jingshisha. Ka seng ia ki niam baroh halor ka nongrim jong ka daw, ai kan long ka daw-ing ne ka daw- bar; ka tih tyllong bad ka wad tyllong ia ka daw, ym ia ka nia. H'oid ka niam ka iasnoh bad ka nia ruh, bad ha kiba bun kiei-kiei ka ia iaid synrap. Hynrei haba la kut u pud ka nia, ka niam pat kam pat kut, namar kam don pud ruh. U pud jong ka nia u kut katba kut ka jingiadei briew, hynrei u pud jong ka niam u kot shaduh U Trai Nongthaw. Dei na kane ka daw ba U Khasi ha ki kam kiba ia dei niam, um ju ong *bashongnia* hynrei u ong *ba shong-blei*, kata kaba shonghok shongsot. U briew u lah ban ksan da ka nia, hynrei kata kam mut ba u ksan ha khmat U Trai Nongthaw.

Ka nia kaba saw, lada ka long ba ia ka ktien niam la pynlong da ki ar ki ktien, toi la dei kein ban don shuh-shuh kiwei pat ki ktien ia kiba la pynlong ha kane ka rukom. Hynrei kumba la kdew sha khmat, niar eh ban don kum kita ki ktien. Shuh-shuh lada 'nia-im' ki ong 'niam' te balei pat ba nia-iap kim ong 'niap', namar ka long ka jingshisha ba haba don ka nia-im, ka don ruh ka nia-iap hynrei ia ka nia-iap pat ki ong hi 'nia-iap'.

Kumta halor kine ki nia ba la pyni, ka shai kdar ba ka jingong ba ia ka ktien niam la pynlong da ka jingiasnoh jong ar tylli ki ktien, ka long kaba khlem nongrim, bad kumta ka ktien niam ka long hi ka tynrai tang kawei ka ktien.

Mynta pat lada katei ka jingong ka bakla, hato naei ngi ioh ia ka ktien niam? Hato ka dei ka ktien nongwei.

Pyrshah ia kine ki jingong ki don kine pat ki nia ban pyni:

U Khasi u long uba la don la ka niam bad ka jingshai naduh ki sngi u Hynñiew Trep-Hyn-

ñiew Skum. U la nang kumno ban rep ban riang, ban sain pyrthei ban seng hima haduh u pud ba ki ri ka pyrthei kiba la shai ruh, kim lah khlem da pyrto ia ka jingstad bad ka buit synshar jong u. U la lah ruh ban sain ban tiah biang-pa-biang ia ka rukom khein-kur khein-kha, khein-jaid khein-kynja ha ka rukom kaba stad shibun, u da jer kyrteng ruh bin ia ki jaid jingiakam bad jingia-dei baroh la ha ka liang kur ne ha ka liang kha. Nalor nangta u lah lah ruh ban jer kyrteng bin-pa-bin ia ki jing-thaw baroh naduh sahit-bneng haduh poh-ramew. U jer kyr-teng lin ia baroh ki jingthaw jong ka mariang kat kiba u la shem naduh shynrong khlieh haduh pohjat. U la jer ruh ia ki blei ki dken bad ki ksuid ki khrei. Hato sngew shongnia hi ban ong pat ba ka jaid byn-riew kaba la shai katne ba kan ym don ktien wat tang ia ka ktien 'niam' ruh? Ka niam Khasi ka long kaba la rim, wat lada ngi shim ba ka rim tang kat ki maw-bynna bad ki maw-niam kiba don kylleng kane ka ri lum.

Kumta halor kine ki nia ba la pyni ka paw shai kdar ba u Khasi hi um shym ia pan nano-nano ruh ia ka ktien niam, kumba don kiba pyrkhat. Hyn-rei kaba lah pynban ban ong, ka long ba kiwei kein ki la lah jehse ban shim kylliang na u Khasi.

Ka Niam Tip-Blei Tip-Briew

Tip-Blej-tipbriew. Ki tym-men ki ju ong ia kane ka ktien bad khamtam u Babu Sib Charan Roy uba la da buh syndon ha ka jingthoh ba ka niam Khasi ka long ka niam tip-Blei tipbriew. Ka jingmut jong kine ki ktien kam mut ba dei tang ka niam Khasi kaba tipbriew-tip-Blei, bad baroh ki-wei-kiwei pat ki naim ki long ki bym tipbriew-tip-Blei, hynrei haba u Khasi u ong tipbriew-tip-Blei u da thew eh ia ka jing-iadei u briew bad u briew bad ruh ia ka jingiadei jong u briew pat bad U Blei. U mut ruh ia ka jinglong khuid jinglong sngur ha ka jinglong jingim ha ka jing-iadei para briew ryngkat bad ka jingsheptieng ia U Blei. Lada uno uno u kam ia lade ba u don niam, u donkam ban pyn-paw ia kata da kaba da tip-briew-tip-Blei. Ka ktien tip-briew, kam mut tang ban tip para briew hynrei ban leh ia kano kano da kaba da tip ia lade, da pyrkhat, da pynshongnia, bad da sngewthuh janai bha. Kane ka ktien tipbriew tip-Blei ka long ruh ka sakhi kaba shai ban phalang ia ka jingkiew ka rukom pyrkhat u Khasi uba la nud syndon ban ong—"*Ieng rangbah me u briew, ap jutang Me U Blei*".

Ka Niam Ka Long Ka Jingim

Ka niam ka long ka jingim. Kata ka mut ba ka niam ka long kata kaei kaei kaba u briew u donkam ban da im hi kumba

u ngeit. Kam long ka kam thala lane ka kam kai. Hynrei ka long ka kam kaba kyntang kaba ktah ia ka iap ka im jong u briew hi.

Ka Niam Ka Long Ka Hukum

U Khasi u ngeit ba ka niam kam dei ka kam briew, ne ba ka long kaei-kaei ka jingshem lyngba ka buit stad briew. Hynrei u ngeit skhem ba ka long ka kam Blei. Ka long kaei-kaei kaba maian ia kaba U Trai Nongthaw Nongbuh hi U la ibit ban pynkhamti ha u briew naduh nyngkong ka sngi, naduh dang lung ka pyrthei. Ia kata ka jingpynbeit kaba long ka jingaiti ia ka niam u ong ba ka long ka hukum. Bad namar ba ka long ka hukum u briew um lah ban leh mon namar ka teh kata ka hukum ia u bad ba u dei barobor ban iaid katba kum kata ka hukum. Uno uno uba bakla na kata ka hukum, un shem ka jynjar ka lanot. Kata ka hukum ka teh ia ka jingiaidbeit iaidryntih jong ki jingthaw baroh kat kum ka jingpyniaid bastad U Nongthaw Nongbuh. Dei halor jong kane ka nongrim, ba u Khasi um ju ngeit ba ka jingiap ka thala. Ong ki tymmen '*ka jingiap kam ju thala*', bad kumta haba uno uno u briew u iap, ki tymmen ki ju kham sngewbha ban ong da ki ktien 'ba la dkut noh u ksai hukum' ne u ksai rupa. Dei ruh kane ka jingbat hukum u Khasi kaba la pynlong ia u ban da pan ia ka hukum na ka Blei Ka nonghukum shuwa ba un pyndep ia ki katto katne ki jingleh niam kiba kham donkam.

Ka Niam Ka Long Ka Nongrim

Ka niam ka long ka nongrim jong ka jinglong jingim Khasi hi. Kampher la u briew u sngewthuh ne um sngewthuh, u pdiang ne um pdiang; kam pher ruh kaei ka jingngeit jong u mynta, ka tynrai hi ka trei bad ka shong lyngngeit ka niam Khasi. Ki thied ki jaw jong ka, ki la suh thied bad ngam jylliew haduh uta u pud ba lah ban ong ba ki la man doh man snam ha u khun Khasi-pnar. U briew uba khlem niam, u long u briew uba khlem nongrim. Kumba la kdew, la bun ki briew ki la pdiang ia ki rukom jingngeit niam kiba thymmai, pynban ha tynrai hi **tyndi tynda ki dang bat hi ia ki rukom jong ka niam Khasi la ka lah ban long ha ki dur kiba pher**.

Ka Niam Ka Long Ka Jingmaian

Ka niam ka long ka jingmaian namar ka iadei bad kiei kiei kiba maian, ka kren shaphang kiei kiei kiba maian bad ka trei ruh ha ka rukom kaba maian. Ka long ka jingpyniasnoh lang ia ka Mynnor, ka Mynta bad ka Lawei. Ka long ka jingkieng hapdeng ka kharai jong ka jingim bad ka jingiap. Ka kren shaphang ka pyrthei u Soso Tham, ka kren ruh shaphang ka pyrthei jong ki Sritintin bad ki Mistidian. Ka niam ka long U Sohpet-bneng

hapdeng u Khyndai bad u Hynniew. Ka iasnoh bad ka pyrkhat-pyrdain, ka synshar ka khadar, ka sain hima-sima, ka long-kur long-jaid, ka kheinkur khein -jaid, ka khaii ka pateng, ka rep ka riang, ka ktien ka thylliej, ka buit ka akor, bad shisien ong ka ktah lut phar ia ki tnat jingim briew baroh ha ka suk pyrthei kumjuh kumba ha ka por thma. Ka iadei ruh bad ki tiar ki tar kiba har rukom, ia kiba ngi shem bala ju pyndonkam haba knia bad leh niam.

Ka Pyrkhat Khasi Dei Ka Pyrkhat Jylli

U Khasi haba u sdang u pynkut. Um ju sangeh ha shiteng. Haba u pyrkhat ia ka iing I Mei, u pyrkhat ruh ia ka iing U Blei. U im jingmut kumjuh ia ka Mynnor, ka Mynta bad ka Lawei, bad kumta ka jylli ka biang. U ieit ia ka Hyndai, namar dei nangta ba u donkam ban tih tylli ia ka daw, namarkata ha ka niam Khasi hi, ym lah ban knia lymda lap shwa ia ka daw. Ha ka pyrkhat Khasi kine ki lai skit - ka Mynnor, ka Mynta bad ka Lawei ki don dor katjuh hi namar dei da ka jingiasohlang kine lai ba ka jylli ka pura. U Khasi um ju ong mynno mynno ruh '*la iap la dep*'. Wat tang ban ialap iap ruh u sngew donkam ban pynpaw burom ban da ktah ia u shangkwai, ia kaba ki briew mynta ki lah ban ong ba ka long ka 'courtesy'.

Kaba phylla ka long ba ka jinglehniam Khasi kam kut tang haba la kha ia u briew, kam kut tang haba u im hynrei wat haba u la iap ruh dang donkam hi ban pyndep ia ki niam iap na ka bynta jong u. Ka burom Khasi kam dei ka burom shi-met, hynrei ka burom lang. Don lei-lei ki hima kiba ym lah ban long syiem lymda pynkhuid shwa ia ka met u longshwa. Haei phin shem ia ka burom bad ka jinglong don-akor kat kane.

Ki nongwei kiba ym lah ban ngam jylliew ia kane ka jylli pyrkhat u Khasi, ki baiongkhlieh bad teng teng ka pynlong ia ki ban pyrkhat ba ngi ki Khasi ngi long ki nongmane ia ki mynsiem ki nongiap ne ki longshwa. Ban lah ban sngewthuh ia kane ka jylli pyrkhat u Khasi, donkam ban sngewthuh ia ka jylli baroh kawei; bad ym tang ia kawei ka khongweng jong ka. Ban sngewthuh ia ka khein donkam ban sngewthuh ia ka bishar de, kumjuh kumba ban tip-briew donkam ban tip Blei de.

'Bam Kwai Ha Dwar U Blei'

Don ki nongthoh nongwei kiba imat na ka daw ba kim lah satia ban sngewthuh janai ia ka pyrkhat Khasi, ki la shlan ban ai jingbatai ba ka jingkmen kaba palat eh kaba u Khasi u ang-nud ka long ban ioh ban leit bam-kwai ha Iing U Blei junom la junom. Kiba kum kine ki nongthoh, haba ki iohsngew ia ka jingong

'*bam kwai ha Iing U Blei*' ki pyrkhat beit-beit ba u Khasi uba la da biej da shisha sat ba u khmih lynti dik dik ba ynda kut ka jingim, un ioh pdiang kum ka bainong ban ioh leit bam kwai ha Iing U Blei. Kane ka jingbatai ka long kaba bakla, bad ka daw ka long ka jingbymlah jong ki nongthoh ban kem ia ka jingmut kaba shisha. "U phareng un nym lah sngewthuh janai ia ka niam khasi, kumba u khasi ruh un nym lah ban bud ia ka niam kiwei pat khambha ban ia la ka jong—*Editor.*" Ka jingiasongkwai hapdeng u khun Khasi-khara ka ieng kum ka dak ka jingpyneh bok pyneh ryngiew, ka jingsngew-lok ka jingsngewburom, ka jingpdiang-sngewbha bad ruh kum ka jingpynia-ithuh ithaw kumba ju leh da kaba pynphai-iarong ha ka poi-kha poi-man. Kumne ki ju leh haba ki ia shem haneng-harum, haba leit kai sha iing ki lok ki jor, haba poi-kha poi-man bad kumjuh ruh haba iap. Haba ki Khasi ki noh 'wai-kyntien haba iapbriew kam mut satia ba ki ia-song kwai ban bam u men-iap, hynrei tang ban pynpaw ia ka dak ka jingsngewjan ka jingsngewieit bad ka jingsngew-burom na ka bynta jong u. Kumta ruh haba ki ong 'bam kwai ha Dwar U Blei', ka mut ba ki pynpaw ia ka jingsngewburom ia uta u briew ba ki ngeit ba U Blei Un pdiang sngewbha ia u katba kum ki kam hok ki kam donburom kiba u la kamai bad leh ha kane ka pyrthei.

Ka Pyrkhat Janai

Ha sngap, u Khasi u ong ka niam iing, ka niam hima, ka niam im, ka niam iap. U bynta ia kine biang-pa-biang ha ka rukom kaba ryntih. Nangta pat ha kaba wad ia ka daw ruh u leh kumjuh hi. U kyntip la ka dei ka daw iing ne ka daw lum, ka daw na la ka met ne ka daw na ka met kiwei.

Kane ka rukom iit ia ka daw ka long syriem ia u doktor u bymtreh ban sumar lymda u la lap shwa ia ka daw jong kano kano ka jingshitom.

Ia kane ka pyrkhat janai la nang sakhi shuh-shuh na ka rukom ba ki pynkhreh ia ki jingdah-jingdang haba leh niam. Shuh shuh ka janai ka pyrkhat ha ka jinglah ban pynkhuid ia ka tyrut ka smer lyngba ka umkoi um-shan haduh u pud ba wat ia uba iap sha jngai, uba ym lah ban wallam shuh ia ka met jong u sha shnong ne ia uba ym lah lap shuh ia ka met, ne wat tang ia i snap ruh, pynban kum ia uta ruh ki dang lah hi ban leh niam da kaba shu pah shu puin, da u sbai ne shu kaweh-sning. Kumta ba lyngba i snap i skor, ne u sbai u sning, kin ring ia ka rngiew jong u khnang ba un lah ban ia poi lang ha ka mei ka iaw. Kane ka pynshisha ruh ba u Khasi ym dei tang ba u burom ia ka met-iap hynrei u burom ruh ia ka mynsiem jong u nongiap, wat lada ym lap syrngiew shuh ia ka met ruh. Ka jing-

pyndep-niam kam long lymmuh ne pathar ne leh tang ban dep rukom, hynrei jai bad kat kum ka rukom kumba ki ju ong, 'ban da kloi u kur u jaid'.

Ka Pyrkhat Khasi bad kaba "Kamai ia ka Hok"

Lehse ym don kawei pat ka jingsneng jingkraw kaba kham kongsan bad ka jinghikai kaba kham kordor nalor kaba ki tymmen ki ju ong 'kamai ia ka hok'. Haba shu kren lyngkot, kane hi ka jingong ka biang ban kynthup ia ki jingjylliew baroh jong ka pyrkhat Khasi. Haduh katno ka ktien hok ka kit jingmut ka long kaba eh ban batai. Ka jingshisha ka long ba kane ka ktien hok ka don ka jingmut kaba iar bad jylliew katta-katta ba lehse tang u Khasi hi uba lah ban sngewthuh ia ka. Ka pyrthei ka dei ka jaka ha kaba u briew u lah ban kamai ia ka hok bad kata ka hok kan long kum ka lynti kaba lah ban pyni bad ialam ia u sha iing U Blei.

Ha kane ka jingong 'kamai ia ka hok', ka paw ka jingjylliew bad ka jingsngur ka pyrkhat Khasi, namar u Khasi mynno mynno ruh um ju pynshlur satia ban shu ioh 'ei' ia kano kano, ne ban kmen tang ba la ioh 'ei'. Barobor u hikai ban da kamai, ban da pynshitom bad ban pynmih syep katba kumba kata ka kam ka dawa. Ym dei ban shu kmen ha ka 'iohei', ne shaniah ha ka iarap kiwei. Lada tan pyrthei ka bit tang ban shim kylliang hynrei ym ban shim ei.

Kaba phylla ba u Khasi u la kiew ka jingpyrkhat kat haduh u pud ba u la lah ban thung tynrai ia kane ka rukom pyrkhat 'ban kamai ia ka hok', ha ki tnat jingim baroh, la ha ka liang ka spah ne ka jingnangjingtip, ne ka burom ne ka bor bad kiwei kiwei de. U ai mynsiem bad u iaroh ia u briew uba smat uba sting, uba khih uba kamai, bad uba trei uba ktah da ka hok, u da ngeit ba kine ki wan rah ia ka jingkyrkhu bad ki pynsoi wat ia ka 'rta ruh. Ha kawei pat ka liang, u bein ia uno uno u alhia, uba jaipdeh-jaisngi, uba shong klikti namar u ngeit ba kata kan pyntroin ia u briew bad ia ka jiad-bynriew hi. Ka jingjaipdeh bad ka jingbymhok ki khate ia ka 'rta. U briew un bam ia u soh ka kamai jong u, la ha kane ka jingim ne ha kawei pat ka jingim. U briew um dei ban khuslai, um dei ruh ban khnium, u dei beit ban im jingmut tang ban kamai ia ka hok.

U Khasi u ngeit ba baroh kiei kiei ki don la ka dor bad kumta lada phi kwah ban ioh ia kano-kano, phi donkam ban da pynbiang ia kata ka dor. Ha kiwei pat ki ktien, kiei kiei baroh ki don la ki jingdawa, bad shwa ba phin kner la ki kti ban pdiang ia kano kano, phi donkam ban da sngewthuh shwa ia ka jingdawa kiba kata

kaei kaei ka dawa. Ki tymmen ki ong ruh wat leit kmen tang namar ba phi ioh ei, hynrei shwa ba phin tare, da pyrkhat, hato ka shah ka lynti ba phin ioh, hato phi sngew shong hok? Lada em, kyntait ia ka wat lada phi ioh ei.

Ka hok ka pyn-eh ia ka rngiew u briew, bad ka pynksan ia ka jingim jong u, katba ka pap ka pynlip ia ka main jong u bad ka krang naba ngen. Ki tymmen ki ju ong haba ioh khun ioh kti, ba i khunlung i wan ryngkat bad u khaw, kaba mut U Blei, U Nongbuh U Nongthaw Un pyndap hi ia ka jingdonkam jong uno uno u briew, lada uta u briew u trei hok bad u minot. Haduh mynta mynne, kaba phi kylli iano-iano, "shano phin leit," phin dang ioh ia kaba kum kine ki jubab, 'Ngan leit trei ngan leit bylla, ngan leit office, bad ruh ngan leit wad khaw'. Kawei na ki jingkyrkhu kyrdoh haba poi kha poi man ka long 'to da roi da pa, to da ia man parum pareh ban iar i kur i ja'd', bad kumta ter ter. Ka rukom pyrkhat u Khasi ka long katba nang bun ki khun, katta nang bun ki nongtrei, namar um lah ban pyrkhat ba uno uno u don hok ban wan long-briew ha ka pyrthei bad ban shu bam ei khlem khih khlem kamai, lait noh tang kito kiba na kano-ma-kano ka daw kim lah satia ban trei ban ktah, kum ki khunlung, ki khynnah bad kiba anna.

Ka Pyrkhat Da Ka Rukom

Ha ki kam baroh, khlem da niew tang, u Khasi u ngeit ba dei ban leh bad pyndep ia kiei kiei baroh katba kum ka rukom kaba la buh bad dei biang, bad hangne ka buhrich ia ka jingstad jong u. Dei na kane ka daw ba ngi sa ioh ia ka ktien kynnoh ka niam-ka-rukom. Hangne ruh lada ngi bishar bniah ngin nang iohi shuh shuh ia ka jingstad u Khasi ha kaba kynnoh ia ki ktien, namar u ong ka niam ka rukom, kata u ban ban pyndep ia ka niam katba kum ka rukom, bad um ong satia leh rukom leh niam. Shaphang ka jingong ba donkam ban leh ei-ei da ka rukom yn shu kdew tang kawei ka phang kum ka nuksa; u Khasi u ong '*kren da thew*', kaba mut ba haba phi kren phi donkam ban da pyrkhat, ban da pynshongnia ban da tip bad sngewthuh ia ki ktien kiba phi kren bad shano ki thew bad ki lam. Kumta ka long ha ki kam baroh. Kaba leh ia kiei kiei da ka rukom ka nang iarap ban pynjanai shuh-shuh ia ka jingshai bad ka akor long briew u Khasi hi.

Ka Jingpyndep Niam Jingpyndep Rukom Ka Don Bad Ka Jingmang

Ka jingpyndep niam pyndep rukom baroh jong u khun Khasi khara ki long kiba dawa shibun ka jinglut jingsep. Kumta khnang ban pynlah ban pyndep ia ki niam ki

rukom baroh, U Barim u la da mang kyrpang bad buh kyrpang na ka jingdon jingem jong u na ka bynta ban pynlut ha kaba pyndep ia ka niam ka rukom. Kumta pateng-la-pateng na ka spah ka phew hapoh ka jingri-jingsumar jong ka khadduh la mang kyrpang ban pyndep ia ki niam ki rukom baroh. Ka khadduh ruh ka shim pateng ia kane ka jingmang (kaba long shi bynta na ka jingmih pateng)ryngkat bad ka jingkitkhlieh ban pyndep ia ki niam ki rukom, nalor kiwei kiwei pat ki jingkitkhlieh kiba ka dei ban kit. Namar ba ka long ka jingioh-pateng, bad ym ka jingioh kynti, ka ruh ynda haba ka la pyndep ia la ki jong ki kamram bad ki jingkitkhlieh, ka donkam ban ai pateng pat ha ki longdien ryngkat bad ki juh ki jingkitkhlieh, bad kumta ka kylla long ka dustur pateng-la-pateng. Dei na kane ka daw ba la jer ia kaba kum kane ka *jingiohshimti* ka jingioh-pateng, bad ym ka jingioh kynti. Kumta suki suki ka kylla long ka dustur pateng lapateng. Ka jingmut kaba tynrai jong ka ka long ba ia kat kaba phi la shimpateng na ki pateng kiba mynshuwa, phi donkam ban ai pateng pat ha ki pateng kiba bud. "Ka khadduh, namarkata ka dei ban duh noh ia ka jingioh-pateng jong ka baroh shisien ba kam rakhe shuh ban bud ia la ka niam ka rukom."—*Editor*

U Khasi U Ieit Ia Ka Hyndai

U Khasi u long uba ieit hyndai katta katta. U burom shibun ia u longshwa manshwa bad ia ki kam kiba ki la ju leh. Lehse dei kane ka mynsiem ieit hyndai kaba la pynlong ia u Khasi ban dang lah ban sah snap wat hapdeng ka jingwantur kaba lymphup bad jingwan tyllup umsaw jong kiwei pat ki jaidbynriew. Ka long kaba eh shibun ban pyrkhat kumno kan long ia kiwei kiwei pat ki para riewlum lada ki la hap ban iakhleh kumjuh kumba iakhleh u Khasi; haba ia nujor bad kaba long kiwei pat ki para riewlum hapoh kane ka jylla Assam. Ka jingieit jingburom niam u Khasi, ryngkat bad ka jingieit jingburom ia la ka riam ka beit, ki riti ki dustur bad ka akor, ka palat liam ia baroh bad ka sakhi ia kata ka jingong ba u long uba ieit ia la ka hyndai. Barobor u kiar ia kaba shu tynneng khlem sngewthuh ia ka jong kiwei pat.

Ka Niam ka Pyniatylli

Ka niam ka long ka bor bad ka nongpyn-iatylli. '*La pher u dkhot kawei ka niam*', bad na kata ka jingtylli ka shong buhrieh ka bor bad ka jingryntih nadong shadong. Ka hikai ia u briew ban bud pyrkhing ia ki akor ki dustur kumno ban burom ia u Longshwa u Manshwa, u tymmen u san, u kñi u kpa, u kpanah u kpasan, ka meikha ka meipun bad kumta ter-ter. Ka

iarap ban iai -pynkynmaw ruh ia ka jingiapher u briew na u mrad, namar ha ka pyrkhat Khasi dei tang u briew uba don niam, bad uno uno u bym suidniew shuh ia ka niam, um da iapher eh na u mrad namar uba kum uta um salia shuh wat ia ka pap ka sang ruh.

U Khasi um ju ong mynno mynno ruh '*wei la iap la dep*'. U burom kumjuh ia uba iap kumba ia uba im. Ha ka niam Khasi, ka jingngeit ka long ba ka mynsiem u briew ka iai im wat la u briew u la iap bad namarkata ki pyndep niam ban iai pynkynmaw ia kata. Kumba la ong shakhmat, ka niam kam dei ka jingsdang, kam dei ruh ka jingkut, hynrei ba ka long kata ka jingmaian ha kaba baroh kiei kiei ki sdien bad ki snoh.

Kaba sngewsih ban ong ka long ba ynda ki briew kim ia long shuh tang kawei ka niam ka jingiatylll shikur shijaid ruh ka la shong synjor shibun. Ka jingburom kni burom kpa ruh ka la hiar shibun, namar ia uba la iap ki khein pyut, ia uba im pat ki khein niut. Ym don shuh kano kano ka ban teh ban burom ia ki. Ki nongpule kin ym sngewthuh bakla, ba kane ka mut ba kiwei kiwei pat ki niam kim hikai satia shaphang ka akor ban burom ia ki kñi ki kpa bad ki longshwa manshwa; hynrei kaba mut ban ong eh ka long, ba ki jingburom baroh ki shong sting shong per shibun ynda haba ngi tip ba ym da donkam ban pynleit niam shuh. Ha kiwei pat ki ktien, ka kam ka shong sting ynda haba ym ia don shuh da ka jingpynkitkhlieh kum ka kamram ba dei ban da pyndep ia ki niam ki rukom. Halor **jong kine ki nuksa ba la tai, ym lah ban len ia ka jingshisha ba shibun ki jingkulmar bad ki kynrum kynram ki la mih ha bun ki liang naduh ba u khuu Khasi-khara um shym long shuh tang ha kawei ka niam.**

"Nang bud niam nongwei nang jot ka long ing ka long sem, nang jngai ka khun na ka kmie."--*Editor*.

"Ko khun to kohnguh ka mon to pyndem,
Ka kmie wei kam suk jingbha ym ju shem"

Oscar M. Wahlang.

U KHASI HA LA KA NIAM KA RUKOM

DA U HIPSHON ROY, I. F. A. S.

Ha ka Shad Suk Mynsiem shisien shi snem ngi ia kynduh lang ha Sor Shillong, naduh ka snem 1911, hangne:—

"Ha Lympung Shad ki Theisotti,
Ngin ia lang baroh para khun ka ri,
Ia kit bok kit rwiang ban ia bha,
Ia khublei artat para Khasi nylla."

Ha kine 13, 14 bad 15 tarik u bnai laiong, 1969, ka Shad Suk Mynsiem kaba 58, ban khraw ka nguh ka dem ia la U Nongthaw da ka suk mynsiem suda. Shuwa ban sdang ia ka shad da don ka duwai da u rangbah ka Seng kumne:—

"A ! Blei Trai Kynrad! U Nongthaw U Nongbuh.
La ia poi mynta , kumba la ia buh, ban ia mih ka shad ka kmen.
Trai Kynrad! Da ka suk Mynsiem, ngi diangti ia ka jingieit-jingisynei jong phi baroh shisnem.
Kumba ngi mut, ngi thew, ban leh ia kaba bha, ban roi ka Ri, da ba biang, ha ka Niam ka Rukom, ka Hok ka Sot, ka Stad ka Nang, ka Spah ka Hajar, ka Nam ka Burom, ka Buit ka Akor.
Katta kein Kynrad! Ia kane ka Jingshad Jingkmen jong ngi, kyrkhu hi ma phi, kyrdoh hi ma phi, ba kan bha kan miat, ba kan phuh kan phieng ha u Nongshad u Nongkmen, ha u Nongput u Nongtem, u Khmih kai u Khmih iaid, Shynrang Kynthei, ba long u para kur para kha suda baroh.
Ai Trai Kynrad ka Koit ka Nang ryngkat."

Ynda la dep u sa nguh biang laisien bad u sa phah ba kin ong lang baroh u paitbah kumne:—

I. "Kumba la iabuh, ba la poi ka Sngi ka Ia,
Ban ia mih, ka shad ka kmen , da ka Suk Mynsiem baroh.
Kumba ia long ba ia tip i Kur i Kha para Khun Khasi-Khara.
Pyllun na khlieh ha kjat, na Mihngi sha Sepngi,
Ban ia bud ia ka Riti. Mynta la ia poi la ialang,
La ka khreh ka khrum. Baroh la ka riam ka beit shrak!

II. Para Khun Khasi-Pnar, ba dang *khein i Kur i Kha*,
Kat kum la ka Riti , ba ju ia shong-suk shong-sain.
Ka buit te kawei, ka bor te kawei, ban tang sah pyrto la ka Ri.

III. Katta la ia ong. Mynta ngin ieng ryngkat kawei,
La ka wait, la u Symphiah, ha ka Shad ka Kmen,
Ha ka Nam ka Burom, ban sah pyrto babha,
Ha u Briew ha U Blei kum kata pateng la pateng."

Hadien kane ki ia kynhoi lai sien, bad ki da pyndem bad-rah la ki wait bad u symphiah lai sien.

To ngin ia kynmaw para-kur para-kha baroh, ba ha shi-tyllup ka pyrthei don har rukom ki jaid bynriew ba iadon la ka rukom shong rukom sah, ka ktien ka thylliej, ka dustur ka riti, ka Niam ka Rukom, ka khein kur khein kha. Ma ngi ki Khasi ruh kumjuh ngi don la ka ktien ka thylliej, la ka burom ka akor, la i rukom iaid rukom ieng, la ka Niam ka Rukom, ka khein-kur khein-kha. la ka shad ka kmen bad la ka put ka tem. Ngi don la U Blei, Uba Hok Uba Shisha,U Nongbuh U Nongthaw, U Trai Kynrad bad la ka Niam, ka Niam Tip-Blei, Tip-Briew. Ngim lah ban long kiba Tip-Blei lada ngim long kiba Tip-Briew lane ban long kiba Tip-Briew, lada ngim long kiba Tip-Blei. Ngi don ka jing-ngeit tynrai kaba skhem, ba don tang Uwei U Blei Uba thaw Uba buh ia u khun bynriew shi-tyllup ka pyrthei, ki mrad, ki dieng, ki soh, ka sngi, u bnai shi-tyllup ka bneng ka pyrthei; bad ia u khun bynriew ruh, ym tang ia u Khasi hynrei ia bun jaid u khun bynriew ruh ha sla ka pyrthei U la thaw, bad U ai hi la ki Niam, ki Niam, ki Rukom Rukom ban mane ban nguh la U Nongthaw:

"I'u khun bynriew ruh,
Bun jaid hi la thaw,
La Niam la Rukom ki la don,
L'u Nongthaw ban iaroh
L'u Nongthaw ban iaroh,
Don Niam don Rukom,
L'u Nongthaw ban iaroh,"

Kumba ha kine ki tynrai ngi la-roi la-man ha dur long-briew ha dur long-spah bad ngim dei ban lyndet, ha ka thame shoh-tyndep, na la ka Niam ka Rukom bad Akor Khasi, ioh poi sha ka duh ka dam ha la i long-ing long-sem bad kaba sang ha khmat U Blei U Trai Kynrad; haba:

"U BLEI u pynneh kawei ka jutang,
Ba tang ia U Marwei kin mane lang;
Kumta ma phi baroh shynrang kynthei,
Kynmaw ban mane beit tang ia U Blei;
Kumba la don ka jutang na hyndai.

U Blei bad u hynniew bad u khyndai;
Mangi maphi kiba hadien habud,
Ban'roh bad bah dule ngim dei ban nud;
Naba ka long kaba sang iap sang im,
Haduh ban da jot da pei duh nongrim;
Bad ka long ruh de ka pap kaba khraw
L'i long rynnieng ha khmat U Blei bathaw."

"Ka mane ka nguh Blei ka long ka Niam,
Kaba dei ia shynrang kynthei ban piam;
Lada phim bat beit ia ka Niam Tynrai.
La i kur ruh kumno phin lah sharai?
Ka Niam ka long ka tynrai pyneh rngiew,
Ka kur ka long ka tynrai kmie long briew;
To ksoh la ka Niam to bat la i kur,
Tam ne duna na kata la bakhur.
Ka Niam ka long ka bor ka Trai Nongsam,
I kur i long ka doh, ka shyieng, ka snam."

Ka 'tien sneng ka 'tien kraw U Longshwa U Manshwa, la ha ka buit ne akor, la ha ka kam ka duk ne ha ka Niam ka Rukom ka long kaba da thew biang pa biang ym tang ban bit tang, ha la ka khmat malade hynrei ban da iabit lang ryngkat shi-pyllun hakhmat i kur i kha. Ngi ngeit ba ka jing-wan long briew jong ngi ha kane ka pyrthei ka long ban kamai ia ka hok bad ba ngin shakri ia la U Nongthaw, da kaba iaid Hok iaid Tip-Briew. Lada ngim long kiba Tip-Blei Tip-Briew, ngim lah ban poi sha dwar U Blei ne ioh jingsuk ha kane ka pyrthei. To ngin ia kynmaw kein ia ka sneng ka bthah ki Longshwa Manshwa, ia la ka Niam ka Rukom ban tang sah ka burom la ing la sem, la kur la kha bad para ri ha khmat ka Hok U Blei U Trai Kynrad U Nongbuh U Nongthaw. Ngi dei ki Khasi bad ngi dei ka jaid bynriew kaba la don hi la ka jong ka Niam ka Rukom ryngkat la ka Shad ka Kmen. Lada ngi ia pait ia pra bad khein khyndew la ki jong ki hok ki riti bad la ka jong ka Niam ka Rukom ka jingkyrkhu na U Blei U Nongthaw U Nongbuh jong ngi kum ka jaid bynriew Khasi kan num poi hok shuh kein bad ryngkat sngewsih bad rem noh kitai ki thawlang ki iawbei. Kum ka jing-kyntu ban neh la ka jaid ka kynja Khasi—ym tang ha ka dur ne sur Khasi hynrei haduh ka jing-long, ka Akor, ka Niam bad ka Rukom Khasi—ngi dei ban da kham ia pynlait pynlut por bad bor ban lait na ka shah kynnoh ha u Dkhar ha u Phareng ba U Khasi hana u long uba dum uba bieit uba khlem tip mei tip pa bad khlem Blei.

"Ko para riew khein kur khein kha,
Ale lang bad ngi,
Ia let ia lait ngin thew pylla,
Da akor ka ri.
Ngin da ia shong pynshaid shisha,
Da la ka riti,
Ka snap paka jong ki longshwa
Kum ka Asorphi."

KA JINGSNENG TYMMEN

Wat ju ai huspai ia ka kiad ban bang,
Ba ha ka, ka um, ka ding, ki don lang,
Wat ju leh khlain eh ia ka um ka ding,
Ba ioh phi hap pat lyndang pat pyrshing.
Wat ju samai ho ha ka dihkynja,
Ba ioh lap ka ringsdot pukir-pukra;
Wat bam wat dih aphin, shandu, mudot,
Ba ka met ka sdot, ka r'ta ka lyngkot.
Wat ju leit marmlien ka syat ia-khalai,
Ba don ha ka, ka ñiamra ringswai;
Wat ju mlien ha ka iaid awria awman,
Ba sniew ka met bad wir spah noh pynban;
Wat ju iashang khah bad ki jong ki briew,
Ba ioh ka lap ka ruma ka phohsniew;
Nangta sah sa ka raiñ ka thuhkhana,
Lyntertait baroh shijunom bura
Kine baroh hynriew tylli ki kpait,
Kiba lah eh ban pynjot ingkhong khait.

"BALEI NGA NGEIT HA KA NIAM TYNRAI"

Da U B. NIKHLA, B.Sc.. Joint Secretary, Sein Raj Shillong Branch

Ngi ki Khasi-Pnar ngi long kawei ka jaidbynriew ba kyrpang. Ngi don ka jingngeit ba ia ngi la phah beit beit da U Trai Nongbuh Nongthaw na bneng ban wan sha kane ka pyrthei lyngba ki kpa tymmen jong ngi ki "Niew Skum Niew Trep". Namar kata ngi dei ki khun jong U Blei hi. Namar dei hangne ba la seng ia ki niam ki rukom, ki riti ki dustur naduh mynbarim bajah bad ba la pyndap shuh shuh ia kine ki rilum baieit jongngi da ka jingkhuid bad ka jingshisha. Ki Khasi-Pnar ki long kiba iaishah, kiba lui lui bad kiba bat ia la ka juban lak. Shisien ba ki la khlei ia la u thylliej ksiar kim ju nguid shuh ia u arsien. Ha ki ka "hooid" ka long shisha ka "hooid" bad ka "em" ka long shisha ka "em". Ki jingeh bad ki dumok ka por kim lah satia ban buhrieh ia kane ka jingshisha. Kane ka jinglong ka pyni ba ki Khasi-Pnar ki long ki khun U Blei. U Khasi-Pnar hyndai la u tare hapoh ka tlip tlip, pynban u long uba la don ka jingshai. Namar ha ka maia u iohi ia U Blei bad u seng ia ki niam ki rukom, ki riti ki dustur bad ia ka khein jait khein kynja da kaba iasyllok bad U. U ieng ha ka nongrim ba la ai ia u da U Blei hi kata "Kamai ia ka hok". Kane ka long ka daw balei ba kane ka jaidbynriew ka dang iai neh ka dang iai im wat la pynshitom ia ka da ki bun spah snem hapoh ka jingsynshar jong ki nongwei. Kane ka jaidbynriew kan dang iai im katba ka dang lah ban bat ia la ki niam ki rukom, ki riti ki dustur ba la ai ha ka da U Blei hi.

Kumta ngi dei ban ieng ha la ki jong ki kjat. Ngin lum ia ka jingtip ba ngi donkam na kano kano ka jaid-bynriew ha pyrthei, hynrei ngim dei satia ban klet ba ngi dei ki Khasi-Pnar kiba don la ki jong ki niam ki dustur. Uwei-pa-uwei u Khasi-Pnar u don la ka kam ban leh. Ki hajar ki kpa tymmen ki kmie tymmen ki longshwa ki man-shwa ki jongngi, kiba la bam kwai hakhmat U Blei, ki peit ia man la ki kam ba ngi leh. Ki kmen bad ki sngewbha haba ki iohi ba ngi ki long-dien ngi pynbha pynitynnad ia ki matti jongki ha kane ka pyrthei. Hynrei ki sngewsih kthang pat de ban iohi ba lada ngi pyrshang ban pyndam noh ia ki. Ngi don shibun kiei kiei ban tip na kiwei pat. U briew uba kyntait ban tip na kiwei pat uta um dei satia u briew. Hynrei ngim

dei ban shah ba kine ki jingtip ba ngi lum na kiwei kin synshar iangi. *Dei mangi ki ban synshar ia ki.* "Wat kyrkieh, wat pyrthuh ia kiwei pat", kane ka dei kawei ka jinghikai ba ngi dei ban kynmaw. Ka jingpyrthuh kam long satia ka jingshai. Nga lah ban riam ialade kum u syiem hynrei kane kam pynlong ia nga u syiem. U Suri ha ka snieh langbrot um dei satia u langbrot. Ka jingpyrthuh kum u khaw-pud ka long ka dak jong ka jinghiar shapoh, ka dak jong ka jingtroin jong ka jaidbynriew. Haba u briew u la sdang ban isih ialade, u la sdang ban isih ia la ki kpa tymmen, u la sdang ban bein ia la ki thawlang ki iawbei, ka jingkut ka la wan, ka jaidbynriew ka la ngam shapoh khyndew. Hato don kiba kwah ban iohi ba kane ka jaidbynriew jong ngi kan jah noh! Kumta, para, kyndit joit ne jot noh thiaw!

Namarkata nyngkong eh to ngin ia bat ia ka jinglong ba kynja mynsiem-ia la ki niam ki rukom ki riti ki dustur kiba ngi nud ban kam trai ba dei ki jong ngi hi kiba ngi ioh kynti na la ki longshwa manshwa kiba la wan sha kane ka pyrthei ban kamai ia ka hok. Namar dei tang kane ka ban pynneh pynsah ia ka jinglong Nylla jong ngi. "Lada ngim bat beit ia la ka Niam tynrai, la i kur ruh kumno ngin sharai." Lada ngim lah ban sharai la i kur ia ka jaidbynriew la jong kumno ngin sharai. Ki nongwei naduh hyndai ki la pyrshang bad iai pyrshang ban iuh roit noh ia kane ka *jaidbynriew jongngi hapoh ki kjat jong ki haduh ba* ki riewmadan jongngi ki la klet noh ba ma ki ki dei ki khun ki ksiew u hynniew trep Niewskum—ki khun U Blei. La teh ia ki bad met bad mynsiem. La pynlong ia ki kum ki nongthohdieng bad ki nongtong um ia ki kynrad nongwei jong ki. Kane ka la pynlong ia ki ban pyrkhat ba la kha ia ki ban long ki mraw iano re iano. Ki la klet ba maki ki dei ki khun jong U Blei. Da kaba i kwah ia ka jong kiwei pat , ka apot sepngi ka la hap ha ki.

To ngin ia kyndit bynriew para, kam dei satia ka por ban thiah. Don ka jingngeit ba phi long ki riewshlur kiba la kha ban leh shibun ki kam bakhraw. Wat ai ba ka jingwiar i ksew barit kan pyntieng ia phi. Namar dei ha ka kam jong ngi mynta ka sdien ka jingim jong ka ri Khasi-Pnar kaba lashai la shisngi. Ai ba ka pyrthei kan tip lyngba ki kam babha jong ngi ba don kata ka jaid bynriew kaba la phah kyrpang da U Blei sha kane ka Pyrthei bad ka dang don haduh mynta. Wat ai ba ka kyntien ka jongphi kan kren khamjam ban ia ki kam ki jong phi , hynrei ai ba ki kam ki jongphi kin kyang kin pyrta sha ka pyrthei baroh kawei ba ngi long ki khlur ban lam lynti ia ka pyrthei ha ka liang ka tip-briew tip-Blei, ha ka liang ka akor ka burom.

KA NONGKYLLIANG

Ka jingkren I Rangbah A.S. Khongphai, B. L. Advocate, President, Seng Khasi, ha ka 26th January 1969 ha Seng Khasi Hall, Mawkhar, Shillong

Ka ktien *kylliang*, ka dei ka adverb bad lah ruh ban pyndonkam kum ka noun, kaba mut ka jingai kylliang ne shim kylliang. Ka ktien kylliang hi ka mut ia kaei kaei kaba ngi dei ban pynphai pat. Ka ktien *nong*, kum ka noun ka mut ka bai nong-bai ni ia kaba ngi trei; u briew uba trei u dei ban ioh la ka nong. Kumta ka ktien nong ba ju buh na khmat (prefix) haba pyniasoh bad ka ktien kylliang ka don ka jingmut kaba iar bad khia kattakatta. Kumta kane ka ktien ka mut ka bainong ba uno-uno ne kano-kano kin ioh kumba ki la trei hok ne pap, hok-hok, pap-pap, phin ioh la ka nongkylliang. Ha ka ktien pahreng kaba kham jan ka dei reciprocity, kaba mut ka jingialeh ne ia ai markylliang, kum ha ka kha-i pateng hapdeng kawei ka hima bad kawei pat ha kaba ki ju pynduh kaba shim khajna markylliang (action and reaction; the discharge of mutual duties or obligations, as between two individuals or parties; equal enjoyment of mutual rights or benefits, especially in international trade, equal facilities or advantages by abolition of prohibitory or protective duties, or by equalizing the rates in each country). Kawei pat ha ka ktien phareng ka long *retribution*, kaba mut ka jingsiew kylliang ne jingioh kylliang lada ia kaba bha ne ba sniew. Ka long ka jingsuk ne jingshitom lawei ba u briew ne ka briew ki dei ban ioh na ka bynta la ki kam ne jingleh ba bha ne ba sniew. (repayment, reward, return suitable to the merits or deserts of an action, as reward or punishment. It is a state of happiness or of misery in another world allotted to man according to their deserts (worths, dues) while living on earth). Kane ka ktien retribution ka kham ia hap bad ka ktien nongkylliang jong ngi ki Khasi. Ki don bun ki ktien ba pyniasoh bad ka ktien kylliang kum, mat kylliang—a child, a representative, pan kylliang, shim kylliang, leh kylliang bad kumta ter ter. Ka ktien kylliang hi ka mut—ban pynphai ia ka ram to return as a loan. Ka nongkylliang, haduh mynta khamtam ha ki nongkyndong ka mut lada u briew u wan trei iarap, khlem bai nong saw sngi ha iing jong phi, phi ruh phi dei ban leit trei pat saw sngi ha iing jong u kum ka nongkylliang. Ki tymmen ki ju ong ba kumba u briew u la leh, u la trei un ioh la ka

nongkylliang Ha ka jingngeit jong ngi ki Khasi, ngi shem ba ym don mano-mano ba lah ban bah khala ia ngi, hynrei dei tang ngi ma lade bad-da lade hi: kumta, "Ia kano kano ka jingsniew ne ka pap ba phi la kum leh, lada haba rieh ne ba paw ne ba dum; ia kano-kano ka jingjynjar ba phi shem, la ka dei kaba eh ne kaba jem wat ju leit pynkit pap halor kiwei pat, ioh ka wan hap ha lade ka suhsat; kaba pynkit khoh pei halor kiwei pat, shisien ka sngi ha lade hi kan wan ngat".

Kiba khmieh bad nujor bha kin ioh-i ba U Blei U Trai Kynrad, U Nongbuh, U Nongthaw, U Balah U Baiai U la buh ha kane ka pyrthei ka mariang ia ki diengsoh, diengsyntirew, ki soh, ki syntiew la ka jong ka jong , hynrei baroh ki siewkylliang bad iaroh ia la U Nongthaw; khmieh ia ki soh bad syntiew ba bun jait bun rong bad la jingiwbih ki suhsieng, kumjuh ruh ki sim ba bun jait ba bun rong, ki rwai iaroh bad siewkylliang ia la u Nongthaw, hynrei tang ma ngi ki briew la ngi long ki kynrad halor ki jingthaw baroh, pynban ngi long ki bym suidniew ban siew kylliang da kaba biang ia la U Nongthaw, "Pleng ka dei ia nga kein ba ngan iaid da kaba biang, man ka sngi, man u bnai, man ka snem ba ngan ioh diang , kumba nga la long dei ngan ioh ka nongkylliang".

Ki Khasi ki sneng ki kraw, ki ju ong ba ia ki 'tien sneng wat ju bakla,—namar ba ki tieng ia ka nongkylliang-Ki ju sneng naduh ba ngi dang rit ba ha iing ha sem ban ia ieit ia kren ki 'tien donburom bym bit ban ong "mame" ne "mapha" ia shynrang ne kynthei lane shi para. Haba ai jingbam ki kmie ki kpa, la ki ai katno-katno ym bit banleh sa, ha ba kwah jingbam ruh ki ju ong wat ju marmlien ban shim hi ne ban ia knieh, wat ju lalot kangar jyndei, ki ong, ioh pang khrew. Kim ju shah ban bam seh ba ioh raid noh, ym khlain ne synter shuh bad ki briew ruh kin kynshi iathuh khana, "Iw kum ki khun bym ju ioh ja". Ki sneng ruh ba ngin sngewrit kynthop ban ym mlien ka sngew meng sngew sarong, bad kane ka jingmlien ka dei ka kam ba kin khmieh ki kmie ki kpa na la iing nyngkong. Lada ki kmie ki leh bad lah ban leh ia kane ki la jop lpa shiteng ha ka thma ka jingim bad kin ioh ka nongkylliang kaba biang bad ki soh bathiang.

Iathuh ha nga ki kmie ki kpa ki la long ne long kiba kumno? bad ngan iathuh ki khun kin long kiba kumno. Ki kmie ki kpa kiba sneng ba kraw ia la ki khun naduh ba ki danglung, kiba ai ka sneng ka kraw kaba bha, kiba ai ka jingbam mynsiem kaba bha, kiba ai ki jingmut jingpyrkhat ba bha, kiba pynmlien ha ki rukom ba bha, kiba nang ban ai ka bam ka dih ba bha, ka akor kaba bha, khlem pep kin ioh la ka nongkylliang, ba suh

sieng jingiwbih ba thiang, bad kata ka dei kein ka nongkylliang ba ki khun kin siew kylliang ynda ki la heh la san ban bsa ban btiah ia la ki kmie ki kpa ynda ki la tymmrn Ka pyrthel hi ka long ka kper syntiew ba itynnad haba ia ieit ha iing.

U mali uba bha, uba sumar uba phut uba pynkhuid ia ki nuit ki nier, uba ai sboh, ai um, uba ker bha la ka kper ban ym ioh pynjot ki mrad ki mreng, uba khie thiah dangstep phyrngab, uba ap bad trei baroh shi sngi, uba khang khop ia la ka phalor mynmiet, khlem pep un hun bad ki briew ruh kin iaroh ban ioh-i ia ka kper soh kper syntiew ba bun jait ki rong ba itynnad ba bang bad la ki jingiewbih ba suhsieng. Ki iaroh ia la u nongsumar bad kumjuh ia la U Nongthaw. U nongrep ba smat ba sting uba puh ba lur ia la ka lyngkha dang step phyrngab, uba bet ia u symbai ba bha, uba sumar miet sngi, u bym shah ia ki phreit, ki sim ne ki mrad ki mreng ban pynduh ne pynjulor ia u kba, uba ai ka um kaba biang, uba pynkhuid ia ki ñuit ki ñier khlem pep un ioh ot ia u kba ba bha. Kumjuh ruh u briew uba thung ia ki diengsoh diengpai ha ka por ba biang, uba pynkhuid ia ki ñiut ki ñier, u bym shah ba ka mangkariang kan bam, khlem pep un ioh kheit kyrhai ia ki soh ba bang ba thiang bad ioh la ka nongkylliang.

Ki briew ynda ki la sngewnang sngewstad mynta ki la klet noh wat ia U Nongbuh Nongthaw. Ngi la ioh kein ki jingstad ba ngi la ioh bad kiba ngin dang ioh shuh haduh ba ka jingjngai na kawei ka jaka, na kawei ka it, na kawei ka muluk, na kawei ka hima, wat ia ka haw-haw kin ym long shuh kiba pynjngai ia ngi, namar ha ka jaka ban iaid ar taiew, lai taiew, ngi lah ban iaid mynta hapdeng ym ar ne lai sngi, hynrei ha pdeng ar bad lai kynta. Kine ki riewstad ki ioh kein ka nongkylliang da ki kam ba bha hynrei ngim dei ban sarong ne bein ia uta uba la pynlong ia ngi, ba ngi long kumba ngi la long.

Ha ka jaka ban ai khublei lok, haba leit phut bniat, namar mynhyndai ki iathuh ba u briew uba leit bad kwah ban phut bniat, namar ba u shitom at ka shyntur, bym ioh bam ioh dih bym ioh thiah ioh shong shuh, u da ia khublei ia ki lok ki jor, namar um tip un wan im ne long kumno. Ki teh da ki tyllai ia ki kti ki kjat ha jingthiah bad ki kynjut da ki halai. Mynta kam long shuh kumta. Katba ngi nangstad, ki khyllung ruh kim kham iap kynrei bad ka kmie ruh kam kham shitom, ka pyrthei ka nangroi bad u khun bynriew u nangbun. Ngi ioh kein la ka nongkylliang, da kaba ngi pyndonkam hok ia ka sap ka phong ba la ai U Nongthaw tangba ryngkat bad ka jingstad, ngi pyndonkam ha ka rukom ba dei ban iaroh ia la u Nongthaw.

Ki bor ba heh ki ialeh ia tan, ki khroh na kiba kin ioh myntoi, uba rit u nangiap. Ki long kumjuh hi, kumba haba u mrad i.e. masi ba heh bad donbor u beh bad kyndat ia i khun masi iba rit haba i bam ia u 'lang lung uba u ikwah ban bam. Kumjuh kumba u suri haba u kwah ban bam ia i khun blang u wad daw kynroi bun jait, balei ba jakhlia ka um dih imat ba ita i khun blang i leit iuh ne pyntngit naneng bad haba i ong ba im shym la leh kumta namar ha ka jingshisha i la dih um narum, katta ruh u suri u la ong ba lada im shym la leh ma i, kata u kpa jong i uba la mai ia u, la tim ia u myn shem snem kumta i dei ban siew dor wat da ka jingiap. Kumta ruh uba heh bor u lah ban kynroi thaw nia haba kiba rit bor ki ialeh, ki heh bor ki maham, ki byrngem bad ki lah ruh ban pynshitom, hynrei haba para ba ia ryngkat ki ia tyngkhuh ka kam ka shu kut noh khlem leh ei-ei.Ngi la ioh-i ia kata ka nongkylliang ba ka League of Nations ka la kyllon bad ym artatien wat lada kane ka U.N.O. ka kyllon, lymda ka pyrkhat bad kynmaw sngi ia ka nongkylliang, ba kumba ki leh ia kiwei kiba rit bad tlot bor, ki ruh kin kyllon.

Phin ioh-i ba ym lah ban pynduh daei-daei ia ka nongkylliang, da ki 'lei thawnang malade, lane ban leit bah khala da kiwei pat ia ki pop kiwei. Kiba hikai ia kiwei, kiba kyn*shoit ia ki jingsniew, khlem* pep kin wan kyrtoh hi ha lade. Lada phi shu mut shu khan, khlem leh, lehse yn ym da paw eh, hynrei lada phi leit lute leit dokhol ia ka it ka muluk, ka jaka kiwei pat, khlem artatien ia ka jong phi ruh yn lute, dokhol, ne pynjot, shisien ka sngi da kiwei pat. Lada phi pynshitom leh bein ia kiba rit bor khlem sngap shuh ia ka nia hok iaphi ruh shisien ka sngi yn pynjot, pynshitom da kiwei pat ne da kito kijuh ki briew kiba phi la leh bein. Ka history ka pyrthei , wat mynta hi da la ki khmat la jong ngi la ioh-i kumno ka ri Germany ka la long hadien ka jingshah jop u Hitler ha ka snem 1945, bad kiwei ki hima bad bor pyrthei kiba heh ki la pra la kyllon ba ki la leh bein ia kiba rit ba ria, bad ba kim khein shuh ia ka sang ka pap.

Lada phi hikai ban shun ban ibein ia la ki kmie ki kpa, ia ki khun jong phi ruh kumjuh yn don hi ki ban hikai kylliang kumjuh, bad kumta ki khun jongphi ruh kin shun, kin isih kylliang ia phi. Wat tang ban pyrkhat ibein ne bishni ia kiwei ruh ka bym bit, namar kin don kiwei pat ruh ki ban ibein kylliang ia phi khlem tip, lane ba maphi hi phin ym ioh thiah suk shong suk haba phi la kum mut kumta. Kumta ka jingmut bha, jingleh bha ki don hi la ka nong, kata ban pynsuk ne pynshkitom hi ia la bad ha la ka jingmut la jong. Dei u briew hi uba pynlong ia kata ka

dujok ne ka bneng, kat kum ki jingmut jingpyrkhat, ki kam, ki akor ba u la leh.

Kumta lada ngi iai dem, iai pyrkhat, iai kren, iai leh hok, ngin hun ba kane ka jingbishar ba donbor tam kaba ngi ong ka nongkylliang (the supreme dispenser of justice) kan ai jingsuk ne jingshitom, kat kum ka jingmut, jingkhan bad jingleh jongphi, kan long ka nonghikai ia la ka iaid ka ieng hok ba bha la jong , ban long lade kat u briew ne ka briew shisha ha pyrthei hapdeng u lok u jor, u kur u jait bad u kha u man. Ki tymmen ki ju sneng bym bit bad mano-mano ruh la shynrang ne kynthei, wat ju kit kyndang ne pynkit kyndang ia ka pap kiwei, wat ju pynkit la ka pap ha kiwei. La phi leh makna, katno-kanto ruh ka hok ka hok, ka pap ka pap, phin shu sah jeid pynban ei ia lade, kumta ha la ka hok to kit kyndong shaithop la ka jong phin ioh jingkyrkhu na tbian ne jrong .

Ki tymmen ki sneng ba ngim dei ban brai jyndei ia ka biria thala, ba ioh ka jingmut ka shong per noh tang ha sla, wat ju iai mlien eh ruh ka ktien khutia biria, ba ka jingim ka kylla tharia. Ym bit ban kren mler ka ktien iano-iano, lane ban jler ka ktien lano-lano, ym dei ruh ban kren ne leh khlem da sngewthuh ba ioh pawrain ei ha kaba khadduh. Ngim dei ban mlien ban shait ka lorni ba ioh shong seng ka long atlukhi. Ia lade wat ju pynshong niangraidhoh, ba ioh dain pong ia la ka lyngthohdoh, wat ju rhah ia ka jingioh kiwei ba ioh shah dain dong ei ha pyrthei, wat ju bishni ia kiwei ki briew, ba ioh pakhuh ei ha la ka khohsiew, wat ju ai huspai ia ka kiad ban bam ba ha ka ka um ka ding ki ia don lang; wat bam wat dih aphin, shandu mudot,ba ka met ka sdot, ka rta ka lyngkot, wat ju marmlien ka syat ia khalia, ba ka don ha ka ka niamra ringswai.

Ha ka jingshong kha shong man ki tymmen ki ong: Wat ju peit itynnad iano-iano, khlem da tip ia i kur i jait jongno, da kylli bha ia i kur bad ia ka ia sang. Wat ju ia poi kha lyngngoh thamula, dei ban da tip u kni u kpa; wat ju ia poi kha bad ki jait bym bha, hynrei para ba ia biang ka pylla. Haba shisien phi la leit iing briew wat ju leh bein ia ka jait kiwei, ba ioh ka kyrtoh lyndet ha la ka kur ka jait. Ki ong ruh wat ju khmieh ibha hamer ba riam ba beit, ioh isih ynda ha ka leit ka wan. Haba poi kha ha i kur-no kur-no, wat ju lehbein wat ju iehnoh pyngding pyngiuh ba sang, bym ia ithuh kha ithuh man shuh, bym ia ithuh khun ithuh kpa shuh. Kane kam dei tang ia ka iing ki briew ha la iing ruh kam pep ban wan jia sniew, lada uno-uno

u leit leh kum kata, ki khein ne niew ka kam u duhjait duhkynja. Namar haba ia poi kha ki da duwai, kyrpad bad pan

na U Blei Trai Kynrad ban iar ban khraw u tnum u tyndai, ban khraw u synniang u bynhei, ban long ka phur ka siang arliang kha rta-rta.

Ki ong wat ju kynshi ne bynthiew haba kiwei ki shem sniew, haba kren ne leh ia kiwei mynno ba tang ia kiwei kan leit dei kan kyrtoh ha lade hi kynmaw nongkylliang ka ju jia kylla la ka long kaba sniew ne kaba bha. Wat ju leh than ka kamai ka kajih, ym dei ruh ban pynlut phut ha ka bam ka dih ba ioh hap lynnong ka jingshipa ba ioh iap lum thadlad khlem kur khlem kha. Ym dei ruh ba ngin shaniah jyndei tang ha la ka mon, haramjat kum ka mon lait luid ym ju don, ka mon khlem nia kam ju niew ia ka pap ka sang, wat ia u pud ba la buh kiba rim ruh ka nud ban ryngkang. To ruid ka jylli (circle) ha ka jingim bad wat jam palat ia uta u pud ka jylli—(Thus far and no further.)

Ki ong ruh wat shaniah lut ha u lok ba bieit, ioh un die tad ia phi la u ieit, ha ki kam bah kam san lei-lei, kum ha uta wat ju shaniah madei. Ki ong ruh ba ka jingieit bieit ka kylla nongshun, hynrei pynban ka jingshun sian ka kham bha shibun. Ymju iap thala ha [illegible] u nongshun basian, ka iap thala ka dei ha u lok ba beit lian.

Wei phi la sdang ia kano-kano ka kam kaba bha, phi dei ban trei ban da ithuh thikna, wat ju buh teng sah teng iaei iaei, ba ka dua lait die jot ka ioh thymmei. Na ka buh teng, sah teng ka buh por buh ia man ka teng ki ju jia ka lait kylla, nangne kein wir ka spah bad duh bynriew, bym lap khang lap set ia ka ang ba sniew. Wei la lait ka sdang, la sah ka iap-ang, kat sha ba thew pulom sa pulom naphang shaphang.

Ia U Blei U Trai Kynrad, U Nongthaw, U Nongbuh U Balah U Baiai, ki ong ba u pynneh tang kawei ka jutang ba tang ia U marwei phin mane lang. Ka mane ka nguh Blei ka long ka niam, kaba dei ia phi shynrang kynthei ban piam, lada phim bat ia la ka niam tynrai, la i kur i kha kumno phin sharai.

Wat ju im sngi im-synia tang ha ka bam , dei ban bam ban dih tang ban im larkam lardam, uba im tang ha ka bam ka dih, dei tang u mrad bad u ba bam ba dih tang ban im shisha u dei u riewstad.

Wat ju leh mynleh ba nang ba tip eh, la ha ka ktien ba kren ne kam ba leh, ka mynthi ka sngewmeng khein stad lade, kan hap pynban ha ka pute. Hangno-hangno ruh ha khmat ki rangbah, sngew, kren bad leh rit kynthop katba lah, ap dngong ia ka ktien ba kren ki rangbah, lada ki lait ruh shu kdew ia ka nia bad to sngew khynnah, la phi nang phi stad

katno-kanto ruh, ka snap paka ki longshwa kam ju duh.

Ka akor ba bha kein pura syrtok, kaba lah ban teh kur teh kha da ka hok, ka akor ba bha kein ha ka pyrthei, kaba pynwan jingkyrkhu na U Blei. Phi dei ban kynmaw ia U Blei man ka por, uba kynthup-kynbiang bad ai bor ba kan nang-eh ka rngiew ba kan nang eh ka rwiang la jong bad lada phi leh kumta khlem pep kat phi tei ruh phin nang ioh noh nong.

Nga la kren bad shim, katba nga lah na ki jingsneng ki tymmen jong ngi, ki dang don shibun, hynrei katto shuwa, namar lada ngi lah ban bud ia ki mat ba la kren lyngkot mynta, ngin ioh la ka nongkylliang ba bha. Lada ngim kyndit bynriew ban ia map markylliang ban ia ieng da ka nia, ka pyrthei ka shong syier ha tmier u volcano, ba ngim tip ha kano ka por un bthei ne mano ban pyllait shuwa ia ki atom, hydrogen bombs U.S.A. ne U.S.S.R. lymda ngi pyndonkam ia ka ding ba don hapoh jong uta u volcano na ka bynta ka jingbha u khun bynriew. Ki ong ba lah ban ring ia ka ding bad jingkhluid u volcano da kaba ring ba kata ka ding kan pynsyaid ia ki iing bad ban ioh bun ki bor electric, kumjuh ruh kumba ngi lah ban pyndonkam ia ka atomic energy ne nuclear power na ka bynta ki jingbha jong ngi, kaba ki ong ka lah ban pynkoit ia ki jingpang bun jait bad wat ia ka jingmatlah, (leprosy, cancer etc. even blindness). Kaba leh da ka bor markylliang, lada lah mano-mano ym ju poi ha ka jingsuk, ka nang pynmih bun ki jingiakyn-ad ba suh sat kumba suhsat u sai muka. Ka jingim ka pyrthei bad u khun bynriew mynta ka shong ym ha kaba wad kput ne thombor ban ioh ia kaba phi kwah rhah, hynrei ha ka jingiapyn-i, ia kren da ka nia ka jutang bad ka map markylliang, kaba yn ioh ka nongkylliang ba thiang. Dang ha kine ki sngi phin iohi ba uwei u samla Jan Palach ha Prague haba u la sngewkut lad ban ialeh um lah shuh ia ka jingwan ki Russia, u la pyniap ia lade bad khih buk ba ka Czech Government ka dei ban ym shah ia ka leh bor. Kumta lada ngi klet ia ka map markylliang, ngin ioh la ka nongkylliang ha kaba kut ba u briew un iap ne pyniap hi ia lade, (resort to force and non-observance of non-violence will lead the world to distruction or suicide, there is no other alternative). Kumta ki longshuwa manshuwa jong ngi ki ju sneng tang kawei ka lyti khuid pap ka don bad kata ka long ka map markylliang—Ka pap ka dei ka thaw briew bad ban leit pynbah ha kiwei pat kan nangsniew,namar kata ia pan map bad map markylliang, haba la bakla mano-mano, kata te ka khuid ka pop bad ioh ka jingiathiang biang. U Trai Nongthaw um ju wad kput kumtokumto, u da ai lad ia u briew ban pyrkhat ban phai na la ki

let ki lait, hynrei lada uba la bakla um ia pan map markylliang, sah ka bishar ha U, Un pynbiang ba kumba phi la leh phin ioh hi la ka nongkylliang. Uno u briew u ban ym bakla ha ka pyrthei, hynrei u briew uba sngewthuh bad khraw jingmut um ju lehrain ban ong ba u la bakla, hangta te ka jingia ieit ia sngewjan shi lok shi jor shi kha shi man ka kham thiang ban iakaba la ju long mynshuwa.

Ka pyrthei mynta ka don ha ka jingbym suk bad pisa mynsiem. Ki briew ki tieng ki syiei bad ha kata ka jinglong ngim lah ban khmich lynti ia ka jingroi jingpa u khun bynriew ha ka pyrkhat pyrdain bad ha ka thoh ka pule. Lada ym don ka jingmut jingpyrkhat ba bha, u briew u iap, namar kata ki tymmen ki sneng to mut ia kaba bha, to kren beit, lada phi im phi iap ruh syrtok.

Ynda haba la dep la kut kato ka thma' bah pyrthei kaba ar phew lai snem mynshuwa, ngi khmich lynti ban sa don ka jingsuk ba neh ba u khun bynriew un ym shong syier shuh, pynban ngi ioh-i ba kam long kumta, khmich ba la jia ka jingialeh bor ha Korea, ka ia knieh spah ha Suez Canal, ki jingleh bor ha Algeria, ha Africa, South Asia (Vietnam), ka jingia kynad ka Syria bad ka U.A.R, Israel bad ki Arab, ka Pakistan bad Afghanistan, ka jingkwah long heh bad pynkhieh hima ka China, ka bym don rain shuh ban wan thombor ia ka ri jong ngi, ka Pakistan ba pynkhieh kynshoit ia kane ka ri jongngi bad ka nongkylliang ka hap bad ioh da kaba kulmar bad khmich mynta para ki hi bad kumta ter-ter haduh ba kiba wad ia ka suk pyrthei ki shaiong bad dum buit ngain.

Kumta kat kum ka jingngeit bad jingsneng ki tymmen jong ngi – u khun bynriew un im, lada un ym pyndonkam shuh tang da ka bor kum u mrad. lada u ia map bad pan map markylliang bad kynmaw ia ka nongkylliang.

THAMULA

Ha shnong, jngai sawmer na Shillong, ki Rangbah thum tham ki ia bun kam ban pyndep ia ka jingtrei shnong. Duna tiar noh uwei. Kumta ki la khot ia uwei u samla ba un mareh leit thied sha iew Uta u samla ruh mar kumta u la her bak bak Ha lynti la wan lap ka jeep ia u bad u nongniah u la kylli "Shano men mareh kumne?" U Samla u la jubab 'sha iew'. U nongniah u la khot ia u "Ale kiew lang noh da ka jeep namar nga ruh ngan leit sha iew". U samla um treh bad u la ong "Em phi khie nang leit nga ngan mareh ba nga kyrkieh".

Ka Kamram Jong Ngi Ki Briew

Daplinsina Diengdoh

Shuwa ban ia tai sani bha ia kane ka phang, nyngkong eh ngi dei ban sngewthuh ia ka jingmut jong ka ktien "*Kamram*". Ka ktien '*kam*' ka mut ka kam ka jam kaba ngi dei ban trei ban beng, katba ngi dang im hangne ha ka pyrtchi ban ioh la ka bam ka dih ka bainong baini. Bad ka ktien '*ram*' ka mut ka ram ka shah, ka shah ka sham ne ka kylliang ka palat kaba ha lade na ha ki briew ia kaba ngi dei ban siew biang, siew kylliang, ai biang, ai kyllaing ia kaba ngi shim na kiba ngi la shah.

Haba kumta kaei ka kamram jong ngi ki briew katba ngi dang im ha kane ka pyreith? Kat kum ka jinghikai jong ka niam tipbriew tip-Blei jong ngi ki Khasi ngi ngeit ba ka jingwan long briew sha ka pyrthei kumjuh ryngkat bad ka jingiapoikha poiman ha ka rukom kaba dei, ka long ka Hok ka Sot ba da buh bynta da U Blei Trai Kynrad Nongthaw-Nongbuh, Nongsambynta-Nongbuhbynta naduh myndang long dang man ka pyrthei. Kane kam dei ka thaw bynriew buh bynriew na ka thaw stad ka leh stad jong ngi ki briew, hynrei ka long kaei kaei kaba sha lyndet u jylli jong ka bor pyrkhat jong ngi ki briew. Namar khlem ka bor bad ka jingisynei jong U Blei Trai Kynrad ngin nym lah leh ei ei wat tang i kam iba rit eh ruh. Haba kumta hato ka jingwan long briew ne mih briew sha ka pyrthei kam long kaba ngi la kit ram shi rynnieng na khmat ka Hukum U Blei Trai Kynrad. Kumta kam la dei ia ngi baroh ban siew kylliang ia kata ka ram haba ngi la kit katba ngi dang im, katba ngi lah synei?

Hynrei ka jingkylli mynta ka long—haei, hangno bad lano ngin ioh ban siew kylliang ia kata ka ram kaba ngi la kit. Namar kat kum ka jinghikai ka niam Tip-briew Tip-Blei jong ki Khasi—ka kren shai kdar ba Uta U Blei, U Trai Kynrad, U Nongthaw, U Nongbuh, U Balah, U Baiai—U long U bym don dur don dar, don rong don rup, don jingiw ne jingsma, U bym don khun don kti, don jait don khong—U long tang ka bor bad ka mynsiem kaba dap lut ia ka khyndew ka bneng bad ia ka hawhaw baroh kaba iar. Dei namar kata ka daw ba ngi ki Khasi ngi lah ban ong kyrteng —U Blei, Ka Blei, ne ki Blei. Haba kumta hato da kumno ngin lah ban siew kylliang ia kata ka ram kaba ngi la kit shi-

rynieng na Uta bad ha Uta Uba ngim iohi ne ioh sma.........? Haba pyrkhat shisien pyrkhat sngew kumba ka long kaba eh bad ka bym lah ban long. Hynrei em kam long kumta namar ka niam Tip-Briew Tip-Blei jong ki Khasi ka hikai ba ka jingsiew kylliang na ka jingsiew ram ia kaba ngi la kit shirynieng ka long—hangne ha pyrthei ha la ka jingim hi—da kaba leh ia ki kam Hok, kam Sot kiba dei ia lade iala ki kmie ki kpa, ia la ki kur ki kha bad wat ia ki mrad ki mreng ki bym nang kren ne ia kino kino ki kynja jingthaw ba ia shah thaw ha U Blei Trai Kynrad.

Ka kamram jong u briew kaba nyngkong eh ka long ba u dei ban ri ban sumar ia lade, kata ban don ka met kaba khlain ba shait bad ka mynsiem ne jingmut kaba mut Hok mut Sot. Ka met kaba khlain khlem ka mynsiem kaba bha ka shu long tang ka atiar pynmynsaw kaba shyrkhei tam. Bad ka mynsiem kaba bha khlem ka met kaba 'khlain ka shu long tang kum ka sharak ba la tap dum da u shang. Kumta khnang ba ngi lah ban pyndep ia la ki kamram kiba ngi dei ban leh katba ngi dang im ha kane ka pyrthei ngi dei ban don ia kine baroh ar. U briew uba leh sat leh than ia la ka met da ka dih ka bam ne da ki kam thala, un ym poi Hok poi Blei lano lano ruh, bad un ioh tang ka jingtim ym tang na ki kur ki kha hynrei na U Blei Trai Kynrad shijunom bhor. Ki Khasi ki ngeit ba U Blei Um judon jaka shong kaba kyrpang. Namarkata phin shem ba kim judon ing mane ing Blei, jaka khuid ne jaka kyntang. Hynrei U Blei U don bad shong hapoh ka met bad ka mynsiem jong u briew hi. Namarkata ka jaka mane Blei ba kongsan eh ka long hapoh ka met bad ka mynsiem. Ri, sumar ia la ka met bad mynsiem kata ka dei ka ing mane Blei kaba kor tam ha ka pyrthei.

Kaba ar ka kamram jong u briew ka long ban nguh ban dem bad ban rakhe kyntang ia ka jingsneng ki kmie ki kpa, ia ka lynti jong ki longshuwa manshuwa kiba iohi nyngkong ia ka sngi bad u bnai. Ki tei dei ki blei kiba im kiba ngi lah ban shakri hangne ha pyrthei. Kiba pynlah ia la ki kmie ki kpa bad kiba iaid bakla na ka lynti ki longshuwa manshuwa kin ioh la ka pap bad ka nongkylliang kaba khraw na khmat u briew bad U Blei ruh kumjuh —ong ka niam ki Khasi. "Kumba nga la long dei ngan ioh ka nongkylliang", kumba ong ka jingiwai Seng Khasi. Ki Khasi ki triem bad shyrkhei shibun eh ia ka nongkylliang namar ki ngeit ba ka Ing U Blei bad ka nurok-ka-ksew ki dei hangne ha pyrthei hi, ym ha kita ki jaka ba da thaw kyrpang. Ka jingioh saja ne jingsuk ki long hangne ha pyrthei hi kat kum la ki kam ba ngi la leh. Dei namar kata ka daw ba ki Khasi ki ju sneng ju kraw ia la ki khun ki pyrsa ban leh

ia ki kam Hok kam Sot bad ban kamai ia ka Hok kat ba ngi dang im ha kane ka pyrthei.

Ka kamram kaba lai jong u briew ka long ia la ki kur ki kha. Ha baroh shipyrthei ki Khasi ki ruid tang uwei u jylli uba kynthup ia ki kur bad ki kha. Baroh kiba dang iamih na kawei ka kmie ka kiaw la khot kur bad lait nangta baroh ki dei ki kha ki man. Ka kamram jong u briew ha pyrthei ka long ban ri ban sumar, pyndap pynbiang ia la ki khun ki ksiew kiba long ki kha ki man bad ban peit ban bishar pat ia la ki para ki pyrsa kiba long ki kur ki jait jong u. Ki Khasi ki ngeit ba ka long ka pap ne ka nongkyllaing kaba triem tam ha khmat u briew bad U Blei ban leit leh bein ia ka kur ka jait ki briew. Namar ki tieng ba ioh ka nongkyllaing kan ym duh bad kan wan hap ha la ki kur ki jait ha ka akher ka sngi.

Kaba saw ka long ka kamram ban lehbha, leh sbun ne leh isynei ia la ki para mynsiem ba ia shah thaw ha u juh U Nongthaw. Ki Khasi ki ju ong "wat ju leh Sangsot mai Blei" la ia ki para bynriew ne wat ia ki mrad ki bym nang kren ruh. Ban leh bein ne leh sangsot ia kiba rit ba duk ne bym donbor ki ong ka long pyrshah ia ka Hukum Blei ne mai U Blei. Kumta ngi dei ban sngewthuh shai ba ngin ym pyndonkam bakla ia la ka bor ne ka sap ka phong ba la ai U Trai Kynrad. Namar lada ngim nang ban pyndonkam ia ka spah, ka bor ne kano kano ka sap ba la ai U Trai Kynrad, yn shim ..ne khate noh nangi tang ha pdeng shi khyllip mat.

Kumta ngi iohi ba ka jinghikai jong ka Niam Tip-Briew Tip-Blei jong ngi ki Khasi ha kaba pyndep ia la ka kamram jong ka jingwan long briew sha ka pyrthei ka long kaba khia shibun eh

Ki Mawshyieng Bad Mawbynna

Ha kawei ka kotkhubor Khasi (Nongphira) kaba la mih ha u bnaiJymmang ha ka snem 1915, ngi iohi ia ka shithi ba ka Sorkar ha kata ka por ka thoh sha u Sahep Deputy Commissioner shaphang ki Mawbynna ha kane ka Ri jong ngi. Ngi shon hangne (ha ka Khasi) ia ka jingong ha kata ka shithi (No 1623-Misc,-6425-G: kaba 21 tarik September 1894) bad ia ka hukum u Deputy Commissioner ba ngin ioh ka jingsngewthuh, ha kine ki por mynta, haduh katno ngi dei ban ñiewkor ia kine ki jingbuh donnam ha la ka Ri.

Ynda u la wan phai sha Assam, hadien san snem, u Chief Commissioner u la kyndit tyngeh ia ka jingpynjulor kai ia ki Mawbynna bad Mawshyieng.jong ki Khasi kiba u la ju iohi ha ki bun ki jaka hajan ka shnong Shillong bad harud ki lynti Gauhati bad Sohra.

Kine ki jingbuh-nam kim long kiba ia hap tang ha ka kam wad jingstad ia ka jaidbynriew, hynrei ki dei ruh ban ioh ia ka jingburom kum ki mawbuh-nam ia ki nongiap kiba (kine ki maw) ki pynpaw mynta Khamtam ruh, lapynlut ka tyngka ka pisa bad ka bor ka buit ka bym kai shuh da kita kiba la pynieng ia kine (ki mawshyieng bad mawbynna). Ka jingpynjot ia ki, namarkata, ka dei ban long ym tang kaba ktah ia ka jingsngew jong ki briew, hynrei ka long ruh ka kam leh tuh, ka-jingpyndonkam khlem hok ha ki kam bymngeit-Blei ia kaei kaba la pynkyntang na ka bynta ka burom jong ki nongiap,da kaba pynlut shibun ka bor bad ka pisa ka tyngka.

U (Mr.) Lyall (u Chief Commissioner ha kata ka por) u la kwah ia nga ban kyrpad ia phi ba phin ai jingmut ia ki Siem, ki Sordar bad ia kiwei kiba bat bor-synshar ha ki jaka synshar hi ia ka jingdonkam ba kin pynmih ka jingpynbna paidbah kaba khang ia ka jingpynjulor, bad kaba pynshai ia ka jingpynshitom, lada ktah ia kine ki mawshyieng bad mawbynna. Ha ki jaka Sorkar, phin pyntrei kam ha kata ka rukom ba phin ai saja ia kiba kum kine ki kam bad ba phin da aiti ruh ia kine ki mawnam hapoh ka jingsumar bad jingiada jong ki shnong hi. Ka lah ban long shibun na ki jingpynjot ia kiba u (Mr.) Lyall u la iohi ka dei na ka bynta ba la pyniaidkam ia kine ki maw ban thaw-ïing bad siang surok bad namarkata la ai hukum ia ka Barik ban khang shisyndon ia kane ka

jingleh ha ki por kiba hadien; hynrei na kitei kiei kiei kiba u Chief Commissioner u la iohi ha bun ki jaka, u la poi pyrkhat ba shibun kum kine ki kam pynjot, khamtam ka jingpynkyllon ia ki maw-kmie ki dei tang ki kam dusmon kiba mih na ka mynsiem sniew ban shu leh than khlem don jingmyntoi.

U Deputy Commissioner ruh da ka Paiwana No. 445 kaba 10th November 1894, u la thoh sha Ki Siem, Ki Sordar, Ki Lyngdoh ha Ri Khasi, shapahng kane , da kaba u ong ha kane ka rukom:—

'U officiating Chief Commissioner ka Ri Assam u la iohi ba ia ki Mawbynna bad ki Mawshyieng kiba don sharud ka shnong Shillong bad baroh shilynter ia ka surok Gauhati bad surok Sohra la pynkyllon bad pynjulor kai khlem kheindor.

Kitei ki maw kim long kiba donkam tang namar ba ki pynpaw ia ka jinglong ka jaid bynriew, hynrei ki long ruh kiba dei ban ñiew burom namar ki long ki dak jingkynmaw ia ki nongiap. Na kata dei ban sumar ia ki ban nym don ba pynsniew pynduh.

Na kitei ki daw mynta nga buh ha ka jingsumar jong phi ia kine ki Maw, phi dei ban kit ma phi ia ka jingsniew jingbha kine ki maw.

Phi dei ban pynsngew hapoh ka Elaka jong phi ban khang ia ki briew ban nym leit pynsniew ia kine ki maw. Lada don uno uno u bym ñiewkor ia kane ka hukum phin report shi syndon ia kum uta ba ngin ai hukum.

(*La sot na ka Kotkhubor U Hynniew Trep*).

KA KIAD

(Ba la sot na ki kot)

"Wat juh ai huspai ia ka kiad ban bang;
Ba ha ka, ka um, ka ding, ki don lang ;
Wat juh leh khlain eh ia ka um ka ding,
Ba ioh phi hap pat lyndang bad pyrshing."

—KA JINGSNENG TYMMEN

Katto katne shaphang ka Kiad kat kum ba la thoh ha ka kot khubor Khasi, "U KHASI MYNTA", ha u bnai JYMMANG, 1903:—

"Mynta ha kane ka ri Khasi jong ngi ka don ar jaid, kawei kaba ki khot ka iadum, bad kawei pat kaba ki khot ka iadpudka, ia ka kiad ki shet da u khaw, u krai, bad u riewhadem; nyngkong eh ki shet ja, ki khat ha ka pdung ynda ka la kham sngai ki sa phroi bad rut thiat, ki khat ha u shang uba ki juh pynshong halor ka liang dieng bad jaw iadhiar, ynda ka la khie, ne shit ban um kata ka ja, kaba ha uta u shang ba la tap syaid bha da ki nep ne ki byrni ki juh khot jakhyllie ne jasapung, ki khat ban thep ha u khra, ki theh bad kata ka iadhiar na kata ka liang dieng, ynda la dap kumba shitaiew, ka la sdang ban lam jew, ki juh khot ia ka , ka sapoh, ki juh shim ia kata ka sapoh, ki pung ha ka um bad ki kynruh ban jiar da ka snait ha ka shanglwa, ki sa tong da u skaw ban dih, ia kata ki khot ka iad-um "ne iad-snan"; lada ki kwah ban pynlong iad-snem, ki set bha ia ki khra ki pynsah bun bnai lane haduh shisnem haduh ba kata ka sapoh ka la um lut baroh ki sohkhaw sapoh, ka la kylla saw kum ka snam, kane ka kham thiang bad ka kham rem, bad ka kham donbor ruh ban pynbuaid ban ia ka iad-um. Da kane ka iad-um mynhyndai ki ju pyndonkam ha kano kano ka kam baroh ban khawai, bad ha kano kano ruh ka jingknia jingkhriam, tad ynda la wan poi ki Phareng ha kane ka ri, ki sa ioh buit ban shet iadpudka na uwei u Phadri uba ki khot T. Jones, uba shong ha Sohra. Haba ki shet iad-pudka ki juh shim na kata ka sapoh kaba la kham iaw, ban shet ha u khiew uba ki la pynam da ki tyndong na u khiew tap sha khiewpdiang kiba la pynshong halor ki khiewsuit ba la pyndap bad ka um shar ki sa phon ding, ynda ka la shit ki shu phat pynrhem ia ka ding, haduh ba kan da ih, ki sa khyllie ia ki khiewpdiang ki shem ba ka la long ka iad-pudka, kaba ki kham bang ban dih ban ia ka iad-um; ynda hadien pat mynta dang

shibit ki la ioh buit ban shet iadthnam, kata pat kaba ki shet ar sien ia ka iad-pudka lem bad ka sapoh, ba kan kham khlain bha ha kaba dih bad pynbuaid, kane ka la shong rem shibun; kane ka shet iad-pudka ka kam kaba bniah bad usiar bha, ba tang shu pher khyndiat kan sniew kan bijaiei; ka jingjot u khun Khasi mynta ha ka iad-pudka ne iad thnam ka la nangroi shibun ban ia kiba hyndai kiba dih iad-um, kito kiba la kyrpi bha ha ka dih, ki la hiar haduh ka jinglong kaba kat u mrad, kim tip shuh ia ka kdang ka thngan ka jot ka lyngkhuid ki khun ki tnga, ki la sngewbha eh la ka iaid shen shen tare thanah ia ki kynroh shnong, bad la ki tien sieh tien tla, tien shitong nangang kiba la pynsngewjew sew ia ki skhor ki riew don burom surom, katno kane ka kiad ka la pynjot bha ia kane ka ri bapli, ka bam ju don mynno mynno! Kane ka kiad nalor ba ka la pynsniew ia u nongdih haduh katta, ka pynsniew ruh ia ki nongshet, naba ha kane ka ri ki kynthei kiba ju shet kiad, bun na ki kynthei kiba la trei minot bha ha ka shet kiad kim long kiba khiah krat bha phin shem ba don kiba pang syngkai pang ingdong, kiba pang jlep, pang baiongkhlieh, ne at jawlia jawlaid ki khmat, kata ka long kaba sngewthuh shai bha, ba ka pynmih na kaba ki rah khiew heh ne dung thiat, ki shah ha ka ding ka tdem bad ka jingjynhaw syntiew kiad khlem pud wat teng teng ruh don kiba wai khun shen na ka bynta kane ka shet kiad; don katto katne ki kynthei kiba iohi ia kata, ki wai noh ia kane ka kam shet kiad, bad ki khamkhiah krat kham shait trei ha kiwei kiwei ki kam. A katno sngewbha ban iohsngew ia kaba la leh u Dewan bad ki rangbah bakhraw batri ha ka hima Khyriem, ban pynduh ia kane ka nongshun kaba la pynjot haduh katne, lada kiwei kiwei kin iahap lang ha kane ka jingmut sa tang shibit la pynryngkangpar ia kane ka nongshun kaba la pynngam jyllop haduh katne ia u khun Khasi bapli. Ha kito kiba kane ka kiad ka ioh teh skhem, don tang uwei ar hangno-re-hangno uba lah ban iehnoh, hynrei bun ki iap jyllop ha ka, la ki tip ne babe teng teng ba ka long kaba sniew than. Mynhyndai haba iap briew, ki ioh thang lyntang bait wait ki ioh ai d'khot ruh ym lut eh bad ka iamai kren nangang ym ju don ba ki khawai da ka iad-um, hynrei mynta lymda tang kita kiba riewspah eh kim lah shuh, namar ba lut eh ha ka khawai iad thnam, hyndai shipiah ka sapoh ban pung iad-um la dap ban thang bait wait, mynta 2 tyngka ka iadthnam ban thang ia i khun liatlor ruh ym dap; sa bad ka kren nangang bad iamai barobor, na kane ka daw ki briew ki la shu thang thala thalein tang ban khuid ka pyut, ban pynbiang ia ka rukom ym lah shuh. A katno kane ka iad-pudka ka la pynduk pynduh bor wat ia ka niam ruh."

"Ka Niam Katkam I Thaw"

Ien Skem Hei Juh

—Da U Laian Singh Kynjin.

Kwah o u pynchongnia khajiak hi eh hajrong kani ka kot kawa khian, wei wa ngooh o ioow Blai ioow E U ia ka lad ka luti neini chakhmat ioh u iie u pynmih da ki kot kiwa heh ioow iie u pyllait ia ki bru na ki rong kiwa kiwa bunjait kiwa pynwit kam ki 'Pangper ha ki khmat'.

U Blai toh u wa chna iiei pyrthai, jan iiei ni wymem de kiwa nood u len dang da ki bru kiwa em hapoh i pait i iioo ka "Ngi kyllung, u 'Naikyllung, hapoh i synchar ka Bei Rymaw. Chna haroh U ia ki waim wakhih kiwa ia pher-ia pher, phah wan U wa ki bru kj woow chong hapoh ini i pyrthai wa langdong . Hawa i pyrthai man iwa langdong wei wa du iwi don hi; iwa ioo lyngoh wan haduh wa doom wa ka buit o, katwa da ki phaw-phaw hajar jaid i jingiapher na iwi i thaw cheiwi i thaw, na kawi ka ri cha kawi ka ri; ia pher ki hei ktien hei klam, hei riam, ibait, hei bamhei dih; iapher haroh ha ka snieh dooh, hei jrong hei tbian, ia pher haroh bak-la-bak ha ka niam ka rukom, wa ka dustur ka riti, wi khein-jiatkheiñ-kynja. Em haroh i thaw iwa ia pher hawa ka Sngi woow Bnai wym ioh ki u pynche hei juh i por. I tae i mut ka sngi cheini che cheitae doom; cheini i miet, chei tae i sngi. Dang em haroh i thaw i wa ia pher hadooh wym iie de u batai iiei iapher. I leh cha mo ia pher i haduh katni-katni? I leh wom hoi u ia klam i dei-juh i ktien waroh chi satlak pyrthai, weiwa i tai i iapher iwa kdaw hanieñ u man i iwi don hi, kat kam i pyrthai man i, iwa langdong wei wa duiwi dohni. Ah numa ioh dei wa ong wa ka niam ka rukom ka dustur ka riti, ka khein-jait-kheiñ-kynja, u man, iwi don hi, ioh u lait kiwa duna hei bor pyrkhat u kin wang kam ka phok eh kynrin ha suiñ. Em i jingthoh na ki ri Sepngi iwa pynbieit ia ki bru ki iong i, thoh ki kamninao:—

"Wa naduh wa sdang iiei pyrthai toh du arngut don hi (chijur), na kitai ki arngut i pyrthai roi i haduh katni. Kat kam wa ong ki, na kitai ki arngut roi i haduh katni, Hei tae i por kitai ki arngut dei i ma-ai i ktien ia klam ki? wei wa ki khon ki iong ki, wei ii ma-ai ia chongkha ki?

Hawa naduh kitai ki chijur roi i haduh katni ileh cha meitae wym ia klam i dei ktien ki tai ki arngut waroh chi tyllup? Ngait O jan kitai ki arngut ym toh kiwa thlun, wei wa kleh meitae ym ngait i da ka niam kawa ngait ki heitae i por? kynmoo wa U Blai toh u wa stad tam wai wa kynmoo haroh toh du OO don hi wa iie U chna iiei ni waroh ki eh, OO toh wa pyniapher iiei ktien iiei klam, ia ka niam ka rukom, ka dustur ka riti, ia ka kheiñjait-kheiñkynja. Iei tai iwa da kdaw O hanieñ i ia pher. OO toh wa leh ; E U ia ka niam ka rukom kat kam i thaw, ryngkat wei ktien iwa ia sñiawthuh lang waroh hi eh, hei ni ha pyrthai, ia ioh ki jarjiar ka niam ka rukom wei ktien wei thyllied.

Ki Niam heini ha pyrthai man ki kam ki syntu ha kper jar lei rong. Hawa u syntu u wa lieh brait phi dei rong wasoo iiei phuh i iong OO, kynmoo i tre i iong OO ym soo i lada kammon ileh. sniaw ryai O ia kitu ki Lok kiwa chah brait rong wasoo hei phuh i iong ki ha tloor i wa tip ki wom hoi u kylla wei wym hoi u iioo kwah iiei iong kiwi tawan. Nuwa dang hoi u kylla na wi chawi, nae, kat kam wa pynchongnia ki Nongsepngi du ha ka niam ka iong ki u ioh "Jingpynim", wa kitu kiwa dang ksoh iiei tre iiei thied U Longchwa Manchwa kiwa ksoh ia ka Juban ksiar Juban rupa, U Blai daw-bichar pynrem U ia ki. I tai waroh hi eh i wa pynchongnia ki Nongsep-sngi man i wym em nongrim wei wa kwah hieh u pynthok pynjler ia i cheini.

Parawangait, ioo mo ia chim phi da ka 'Wang' ia noh phi iiei 'Ja' ia ri phi dei 'ksuid' ia kyntait phi iiei 'Snam'. Nuwa U Blai chem U iwa bha u man ka niam du kawi donhi tae, naduh wa dang lung ka sngi u bnai da E hi U da ka juh don hi chitylluk. Kat kam wa man katni hawa chim iiei pynchong nia ki Lok Sepngi paia u Blai da bakla U, u sam ia ki niam kat kam i thaw, hawa ong ki du ka iong ki don hi woow ioh 'Jingpynim', ioo sar ia i cheini ym toh U Bleai wa chna iiei manbru-longbru i iong i. Hawa kamni meitae U ii OO wa chna ia i hawa daw duk wan i u thuh niam da ka iong ki wi, da kawa pynbor hieh ki bang ktien bang thyllied, bha rynien pyntkut. Hawa ka niam ka iong i ym ioh ko iiei "jing pynim" kat kam wa da dep sam U, naduh wa dang lung ka sngi u bnai, i leh cha wa U Blai ym pynduh u ia i naduh wa sdang i pyrthai? I leh U Blai meitae ym phah u woow wan chong bait da ki tai ki lok sepsngi heini na duh wa sdang ioh ki u lait hi noh woow li thok lijler kam wa man katni.

Nga wan pynchongnia O hei ni khajiak, wa U Blai, dei wa sam u jarjiar ka Niam kat kam i thaw. ioh U tip U, ki won ki

thaw ki, wa iie u Neh hei tre i thied kam na wa E U; wa ki, won wan ki wa hap tlor du chiteñ por; wei wa ki won kiwa nud u li thok lijler cha kiwi tawan ki hima, ioh kiw kylla nei tre wa da E da OO.

I ktien U Blai ong i kamni nae:—"Chakri ia ki bru ki iong phi kiwa sñiawthuh u ia klam iakhana dei juh i ktien i thyllied, itae i mut chakri hi phi ia Nga." Waroh hi eh ki niam heini i pyrthai ngait hi ki hei juh i ngait wa man da iap daw poi cha bnieñ, em haroh ka bichar ka pynchong ia u wi pa kawi waroh hi eh ki wa daw iap. Ha katae ka bichar toh u bichar iiei pap-iiei nar wa da leh u bru ha pyrthai, heitae u mih lut i kdar kam wa che ka sngi u bnai. U woow bichar leh toh U Blai. Wymem de ki niam ki woow ong dei wi tawan iiei ni i Bichar; ia ngait lut hi kiwei wa la ki para-wangait ki iong ki leh hikai ki ia ki daw em ka bichar ka pynchong heitai ha nieñ. Kat wa kam tae ym hoi u leh phi iiei pap iiei sang heini ha pyrthai, U Wom ngait iiei ni toh su u tu don hi u wym ngait Blai. Ki wa iap, man da poi ki ha khmat u Blai, u em ka bichar ha ki, ia ki i-kj i ki kam ki wa da leh ki, chwa i woow phah ia ki cheitae i thaw i wym iap. de, la cha *paradise* nae cha dujok. Para-wangait, heitae i bichar, i jing-kylli woow kylli U Blai idow Bru kamni nae:—

BLAI: Me ngait niam himi nem em?

BRU: Ngait hi O.

BLAI: Ka Niam kawa kammon ngait mi?

BRU: Ka niam kawa na sepsngi.

BLAI: Me nei won i chnong mi?

BRU: Na pnar.

BLAI: I leh ha Pnar ym em Niam?

BRU: Em hi.

BLAI: I leh thej ngait mi da iong kiwei tawan?

BRU: Wa ap hi eh O ia ki bang ktien bang thyllied, wei wa iioo suk O iiei rong i rup, wei iwi leh wa man ka niam ka wa lait luid ka wa ioh u leh kat wa ngait hi eh.

BLAI: "I ni toh i pap i sang i wym iie de u sait; tip hi O wa me toh u wa hok bha cha pytrthai, tang wa me da pynkhain mi ia ka hukum ka iong Nga. Da dep sam O jarjiar ka niam wei wa da ong O ym hoi de u iioo kwah ia ka iong ki wi tawan, me myntu da ioh kwah mi ia ka iong ki wi, phet naoh lai heitai i thaw iwa du ka um wei din, kiwa chah tre ia me leh em hi ki heitai, kiwa nud u ialap bakla na kawi ka thaw cha ka wi ka thaw, na kawi ka ri chawi kari.

Hato hawa kamni kammon man ki tu ki lok kiwa da dep lai cha khmat U Blai, kiwa da dep lai na ka luti ka wa bakla. Kat woow Blai tip hi U iiei rong i iong ki iwa pynkylla hi eh ki nei wa kieh chei wa soo; Heini ha pyrthai iie hi phi u ia thok katwa ngait hi eh tang wa ha khmat U Blai ym iie phi u thok. OO chim U iiei tre donhi. Hawa kamni toh hi mo ki Nongsepsngi, stad ki ban ioow Blai? Man hawa kamni da paw wa itai waroh hi eh iwa da dep pynchongnia ki bang ktien bang thyllied iong ki lok sepsngi man i, iwom chongnia wei wa kwah hi eh ki u ialeh pyrchah wei mon U Blai.

Kitu ki lok ki wa da chah brait rong wa soo hei phuh i iong ki hi, dang em lad hi u sait dei woow wan wan phi phi cha ka luti iong Ka Niam Tre ioow u lait phi u jubab kam ki tai ki jingkylli ha nieñ. Em haroh ki jait niam kiwa thmu u pynthok wat ioow Blai. Man da ngait cha ka iong ki ka Niam, iiei pyrtuid Tre i leh toh u pynkylla noh dei iong ki iwa juh pyrtuid ki cha ka ri ka iong ki. I ni mut man da iap, U Blai daw kylli U ia ki, "I pyrtuid mi?" U Bru, kat wom nud de u, u thok ha khmat U Blai tae ong u i pyrtuid tre O toh "(U Bood', naduh wa kylla niam O tae pyrtuid noh ki nga' u Holas'. Ka jing-ut thmu ini i pyrtuid mut i kamni nae:—U Blai u kylli u ioow wa iap iiei pyrtuid wa ia ka niam ka iong OO. I pyrtuid wa ka niam da ia toh kat wa i chong wei pyrtuid Tre i iong OO da ia pher bak-la-bak. Haini da paw i thok, wa U Blai ym em kam de u kylli u chiboon, tae su phah bait U cha mynkoi U Jom.

Kyrpad O ia phi kima- kiwoh kiwa dang em ha ka juh ka niam wei wa ia kiwa dalai chawi tawan, U bood phi iiei jinghikai iong ka Niam Tre, ym hoi u bakla luti phi hei rong iwa du chibet por donhi iwa iie u wan rah iaphi ha ki tae ki thaw kiwa du ka um wei din. Kitu ki lok kiwa da khlad wei wa da klsm pynchongchit pyrchah iiei iong ki, da hi, dangem ka lad ka woow pynthynda iiei man i iong ki lyngba iong ka Niam Tre ryngkat wei jingsakhiat em i.

To yn ia ngooh lang ioow Blai waroh hi eh woow E U ia i bor kam wa da sam U ia ka niam kat kam i thaw ioh u iee u pynheh pynkhlan ia ka jingthmu wa kordor ka iong OO wom hoi u pynbakla U iei thij i pyrkhat i iong i, ioow lait i, u chah chet chukor ha ki mynder chisngi.

Ah Blai iarap haroh ia kitu ki lok kiwa da khlad na ka Thawaner ka iong-Me, pynwan wanki chei juh hi ithaw iwa da buh hi Mi ioow lait ki u chah na u slap ka lyer, noow phria wei mynjer.

KA JINGSNENG TYMMEN

Ma phi baroh ruh ko khun ko pyrsa
To ïoh ho ka akor babha shisha;
Ba phin tang sah la ka nam ka burom,
Ba phin tang roi tang pa man ka aiom;
La phi iaid phi ieng sharum shaneng,
To sngewrit kynthop wat ju mlien sngewmeng;
To pynmlien ban nang na la ïing nyngkong,
Da kumno ban ïeng da kumno ban shong;
Da kumno ban ïaid da kumno ban jam,
Da kumno ban dih da kumno ban bam;
Da kumno ban kren da kumno ban peit,
Da kumno ban wan da kumno ban leit;
Da kumno ban trei da kumno ban ktah,
Da kumno ban kit da kumno ban bah;
Da kumno ban kup da kumno ban sem,
Da kumno ban da la ka rain ka rem;
Da kumno ban phong da kumno ban spong,
Da kumno ban sad lane ban khyllong;
Da kumno ban kner da kumno ban shim,
Da kumno ban mer da kumno ban im;
Da mut da khan, wat sarong, wat kyreit,
La ha shnong lane ha ka wan ka leit;
Kane kam long ka kam thamula ne kai,
Hynrei ka long, ka tynrai na U Trai.

U KHASI UDEI UEI? KAEI KA JINGNGEIT JONG U? UDEI NA KA JAIDBYNRIEW AIU?

Brenchand Nongbri

U Khasi u long uwei na ki jaitbynriew ka pyithei uba la thaw - la buh da u Blei hi, halor kane ka ri Lum Khasi, uba ju don la ka num ka kyrteng Khasi, naduh nyngkong ka sngi kaba kdup ia kawei ka kynhun "Jaitbynriew Khasi" ia u "khynriam u Pnar, u Bhoi u War." Kane ka kyrteng Khasi ka la don naduh hyndai, ka neh ka sah haduh kine ki sngi mynta. Kat kum ki Khanapateng ki longshuwa, la ju tip ba U Khasi u hiarpateng na ki Hynniewtrep ki Hynniewskum hyndai, namarkata ki Khasi ki long ki khun ki ksiew - ki pyrsa para jong ki hynniewtrep ki hynniewskum kiba long trai long kynrad halor la ka Ri ka Muluk, kaba ki la ioh nongkynti naduh ki 'Meikulong -ki pa kulong.

U Khasi, ha la ka jinglong tynrai jong u, u long uba don la ka sap ka phong, uba don la ka jong ka ktien ka thylliej, uba don la ka jong ka rwai—ka siaw, uba don la ka jong ka akor—ka burom, uba don la ka jong ka shad ka kmen, uba don la ka jong ka niam ka rukom, uba don la ki jong ki dustur-ki riti, uba don la ka jong ka imlang sah lang, uba don la ka jong ka dur ka ka dar, uba don la ka jong ka rynnieng ka ryniot

U Khasi, wat la u long ka Jaitbynriew kaba rit paid, pynban kam shym duh kam shym dam, hynrei ka iai neh ka iai sah hi, naduh hyndai haduh mynta ruh, ka imsuk imsain, ka impalei—ka shong palei hi, ha la ka Ri-ka Muluk hin-hin jai-jai- pateng la pateng

Ka Synshar Khadar U Khasi

U Khasi u don la ka rukom synshar khadar kaba dei la ka jong hi, naduh nyngkong ka sngi, ka rukom synshar paitbah jong u, ka long kaba laitluid kaba khuid, bad kaba iaid ryntih bha, ha manla ka it- ka hima, ka muluk ka jaka, ka shnong ka thaw, ba ju synshar la ki syiem, ki Daloi, ki lyngdoh, ki Sirdar, bad kiwei kiwei; la ju iohsngew na ki tymmen ki ju ong "Ka Ri ki Laiphew Syiem ka Ri Khadar Daloi" ia kane ka khanapateng la ju iohsngew na kawei ka por sha kawei ka por, bad ka neh- ka sah, wat haduh kine ki por mynta.

Ka Khein Kur Ka Khein Jaid

Kane ka long kawei na ki dustur tynrai, kaba bat kaba snoh ha ka jaitbynriew Khasi, kaba hiar pateng na ka liang ki kynthei,

bad ka long kawei na ki dustur tynrai kaba kongsan eh, bad kaba kyntang ha ka jinglong jingim jong ka pyrthei u Khasi, kaba la don naduh hyndai, bad la bud pateng ia ka haduh kine ki sngi mynta. Dei kane ka rukom khein jait -khein kynja na ka liang ki kynthei, kaba pynlong kham kyrpang ia u Khasi na kiwei pat ki jaitbynriew. Dei kane kaba teh kaba khum ia ka jinglong-jingim u Khasi ha ka Kheinkur-Kheinkha, ha kaba u dei ban da im adykar bad im kyrpang katta-katta, ha ka imlang sahlang jong u, hapdeng ki parakur- ki para kha baroh, ha shnong ha thaw hapoh la ka Ri ka Muluk, ban im khuid ban im suba, ban im tip briew ban im tip Blei.

Ka Jer Ka Thoh

Kane ruh ka long kawei na ki dustur tynrai, kaba ju don ha u Khasi ban pyndep niam pyndep rukom kaba ju don naduh hyndai hynthai, kaba la buh la seng da ki long shua-Manshua.

Ha ka por ba kha ia i khunlung sha kane ka pyrthei, la khein ba ka long ka jingkyrkhu u Blei kaba khraw tam, bad kaba kyntang, ki pdiang ia i khunlung da ka akor-ka burom, bad da ka jingsngewnguh kaba khrawtam ia la U Blei U Trai kynrad, uba long u Nongthaw-u Nongbuh, u Nongthaw bynriew-U Nongbuh bynriew hi ha kane ka Pyrthei, ki pdiang ia i khunlung da ka mynsiem kaba kmen bad kaba sngewhun. Nangta ki jer thoh, khnang ban ioh ia ka nam longjer-longkyrteng, da ka jingduai-jingkyrpad, ban pynsngew-pynsngap ia U Blei Trai Kynrad, u Nongsei u Nongpynlong ia ka longbriew-manbriew, ban pynsngew pynsngap ruh ha ryngkat ka shnong ka thaw, u shong ryngkat u sah ryngkat, ban ia kit lem kà bok ka rwiang, jong ita i khunlung ba in khiah krat-thurkrat, kane ruh ka long kawei na ki rukom pyndep niam pyndep rukom jong ka pyrthei U Khasi kaba ju don.

Ka Poikha Poiman U Khasi

U Khasi u ngeit ba naduh nyngkong ka sngi, U Blei u la buh u la thaw bun bun ki Kur ki Kha, ha kane ka Ri, kaba la ju tip la ju iohsngew na ki Khanapateng ki 'riewhyndai, ki ju ong:--

"Ka Ri u laiphewkur—ka Ri u Laiphewkha,
Ka Ri ki Laiphewsyiem—ka Ri Khadardaloi".

U Blei u la buh, ha ka Nongrim kaba khuid, kaba sngur, ba ka Poikha—poiman, ha ka jaitbynriew Khasi khnang ban ia nang ban ia kiar na ka sang—ka byrsieh, bad na ka sang—ka synri, hapdeng shikur-shi jait, shidoh shisnam, ba dang ia mih na kawei ka thymmei, jong kà Mei—ka Iaw kaba long ka "Iawbei", khnang ban ia burom ia ka meikha— u pakha kiba long kiba kongsan tam, ha ka jaitbynriew ryngkat ki khunkha ki bakha, ki niakha, ki syngken kha, ban, khuid ban suba, ha la ka nian khein Kur—khein kha, kaba teh kaba khum ha ka pyrthei u Khasi. Ban nang iatip shuh-shuh ban nang ia sngewthuh kham bha. U Khasi u don ar jait ki kyndon ba la seng la buh, da ki long-

shuamanshua. Kawei ka kyndon ka batai ia ka liang Kur bad kawei pat ka kyndon ka batai ia ka liang Kha, ki tymmen ki ju ong :—

Ki "Arliangkur—ki Arliang kha"; khnang ban ia kynmaw ia kane ka adong, bad ban ia burom ia la ki riti bad ki dustur tynrai kaba ju don ha la ka jong ka jaitbynriew Khasi, ki tymmen ki ju sneng—ki ju bthah ki ju ong kumne :— Hei khun hei pyrsa da ia kynmaw ho lada iashem ia kynduh harum—haneng Para Khasi ha lynti ha syngkien kiba phim ju ia ithuh—phim ju iatip, dei ban da ia kylli jait—kylli kur, lada dei shikur kata dei ban ia burom kur, lada dei pat shikha, dei ban ia kren kha— kren man, katba ia sngewdei sngewbit kane ruh ka long kawei na ki dustur tynrai jong ka pyrthei,-- u Khasi, kaba snoh kaba im haduh kane ka ryta jong ngi mynta, kaba ki tymmem ki ju iai pynkynmaw na kawei ka por sha kawei ka por, ia la ki jong ki khun ki pyrsa, lada dei ki kynthei ne ki shynrang, khnang ba kin lah ban bat pyrkhing ia kane ka jingsneng, kaba long kawei na ki jingsneng ba kongsan eh, ha ka jinglong jingim ka pyrthei u Khasi.

Ka Niam ha u Khasi

Ka Niam ha u Khasi ka long tang kawei hi, naduh hyndai haduh mynta-mynne, ka neh ka sah hi kumjuh, kumba ju long, kaba la seng la buh, la saindur sain mynsiem naduh u longshua u manshua, ha ka nongrim kaba skhem, kaba neh bad kaba paka, la ju ong ba ka niam Khasi ka long ka "Niam tip briew ka Niam tip Blei" "Ka Niam hok ka Niam Blei", hynrei ki don bunjaid ki rukom leh niam leh rukom, pynleit niam pynleit rukom, kiba iapher na kawei ka jaka, sha kawei ka jaka, na kawei ka ryta sha kawei ka ryta, hynrei ka thymmei ka long tang kawei hi, kumba ong U Rangbah Soso Tham :—"Pyllun ka Ri na kawei ka niam" "La pher u dykhot kawei ka niam". Kane ka long ka jingshisha, bad kaba pawshynna eh, ha ka jinglong jingim, jong ka pyrthei u Khasi, bad ka long ka kawei na ka jingngeit tynrai, kaba u Khasi u ngeit, ka bym lah shuh ban pynkylla da kumwei pat, jylluin lymphuin kawei ka kyrteng, kumta ruh jylluin lymphuin kawei ka kyrteng Blei, jylluin lymphuin kawei ka Niam kaba paka nylla, kan neh kan sah baroh shiryta.

Kumno u Khasi u ngeit ia U Blei

U Khasi u ngeit tang ia Uwei U Blei, bad kane ka jingngeit jong u ka long, tang kawei hi ka jingngeit tynrai, kaba U ngeit tylli met bad mynsiem, shibeit shi lynti tang ia U hi marwei, kane ka long ka jinghikai kaba khraw tam, jong ki longshua ha la ka jaitbynriew Khasi ban tip, ban sngewthuh shaphang U Blei, ka long kaba la shong tynrai, ha ka nongrim kaba skhem, bad kaba la man doh mansnam, la ngeit ba la thaw ma U, ia ki jaitbynriew ka pyrthei baroh kawei, kumta la ju ong ia U, U Blei nongthaw nongbuh, Une U Blei U long Uba dap lut miar baroh shibneng—shi pyrthei, Um don jingsdang um don jingkut, Um don dur Um don dar, Um long kynthei Um long shynrang, la ngeit ruh ba u

long ba tip lut Uba iohi lut, U long Uba khuid bad Uba hok, U long U bym arsap, U bym thok, bad U bym ju tynjuh, une U Blei U long Uba khuid Uba sngur bad Uba suba phar bad dei tang ia une kein U Blei, Uba long U Nongthaw U Nongbuh, Uba hok-Uba shisha, ba u Khasi u ngeit u nguh—u dem, u duai u kyrpad bad u mane Blei barobor. Ka hima jong U ruh, ka long ka hima jong ka Hok, kaba khuid kaba sngur bad kaba khlem thohbria. U Khasi u bat u snoh beit tang ia ka hok bad ia ka jingshisha kaba ki tymmen ki ju hikai barabor "Ka jingwan long briew sha ka pyrthei ka long ban kamai ia ka Hok." "Hynrei ia ka pap-ka byrsieh ia ka ksuid - ka kynsha ka tyrud ka smer U Khasi u iuh u thom, u rat tyllong na iing na sem, na shnong na thaw katba don la ka buit ka bor, bad u pynher krad shaba mih shaba sep;" Dei halor kine ki riti ki dustur tynrai halor kane ka niam hok ka niam Blei, kaba u Khasi u bat u snoh kyndong shai thop ha ka jingim jong u. ka iai neh-iai sah hi naduh hyndai haduh kine ki sngi mynta.

Kawei pa kawei ka jaitbynriew ha pyrthei, ka don la ka jong ka jong ka jinglong tynrai ka don la ka jong ka jingstad bad jingbha, kumjuh u Khasi ruh u bat la ka tynrai, bad u ieng u iaineh ha la ka jong hi ka Nongrim, kaba la buh la seng u long shua manshua pateng la pateng. Ha kane ka jingim shida, kaba khuid, kaba nylla lyngba ki por u Khasi u imsuk-imsain halor kane ka Ri Lum Khasi baieid ki Blei, kaba pyngngad eh hir-hir, kaba itynnad, kaba tuid da ki umksiar-umrupa, kumta u Khasi u la im ha la Ri ka muluk, lyngngai kynjai lyngba ki spah snem ki hajar snem shaduh ki rta bah bym ju kut trai. junom. U Khasi hyndai kum ka jaitbynriew, u ju im ha ryngkat ka shnong ka thaw, ha ryngkat ki Kur ki kha, ha ryngkat ka Ri-ka muluk, bad kim ju im marwei shi-met, hynrei ki im haba bun haba lang, ki da nang ki da tip ka bubai shnonng ka bubai thaw, ki da nang ki da tip kumno ban sain ia ka Ri ka muluk ki da nang ki da tip ban sain hima-sima. Kine ki dak ki shin. ki dang sakhi ia ki matti bastad ki kpa tymmen jong ngi naduh ki por barim - bajah. Kumne ka long ka Ri Tipkur-Ka Ri Tip Kha, ka Ri don niam-ka Ri don rukom ka Ri Tipbriew-Ka Ri Tip Blei mynba ka akor Khasi ka dang shong synshar halor ka khet:

"Ka Ri baieit jong ki Longkmie long kpa,
Ka Aiom Ksiar jong ki Longshua-Manshua;
To kyrsiewthiah ia khun - ia kti, para pyrsa,
Ban kyndit bynriew na jingdum, jingbieij bad jingthala;
Ban bud dien noh ia lynti hok ki Longshua".

(Jingrwai Seng Khasi)

Hynrei ka juk mynta ka la pher bak na ka sotti juk. Katba nangroi ka jingnang-jingstad pyrthei, katta ka jaitbynriew pat ka nang kynran dien, Ka Hok ka la nang raid, ka akor ka la nanghiar, bad ka longkur-ka longjait i kumba shusdien hasuin.

Ka jaitbynriew Khasi,-Kaba bud bad kaba bat riti, ka la kylla long pynban ka jaitbynriew kup rongphong, bad kaba shu ia tynneng bieij khyllew noh riat, khlem pyrkhat khlem pynshong nongrim shuh ia la ka akor ki burom ka nam ki kynteng kaba ju don ha la ka jaitbynriew Hangno ka Ri kan im lada ki Hok ki Riti ki la iap? Hangno ki hok ki Riti kan dangsahsnap, lada ka Ri kan iap? Shua ba ka jinglong tynrai u Khasi, bad ki matti uba rim kin shu iaid lait noh na khmat jong ngi, sha sha ki [illegible] ngklet ba khlem kut trai, [illegible] im don shuh da kawei pat ka lad kaba kham bha hynrei tang ka "Seng Khasi" ka pynkynmaw iaphi U Paid Khasi baroh, ban ia [illegible] bad iasnoh kti lang, kaba hikai bad kaba ieng [illegible] ka jong ka Nongrim la kane ka Seng la dang [illegible] ka [illegible] ka snem 1899 kaba [illegible] dap mynta 76 snem kynthih [illegible] la [illegible] la pynwandui bad yn nang [illegible] bha [illegible] nangiaid ka por kat kum ka jingzong tynrai u [illegible] hynd [illegible], kyrmen ruh oa lyngba kane ka Seng, [illegible] pat lyngba ki khyidop ksiar, jong ka juk thymmai u Khasi kaba don la ka nongrim, bad ban nang pynbha da kiei kiei [illegible] kiba lah ban leh, kiba ki por [illegible] pat ka Ri Khasi kan [illegible] "Ka Ri [illegible] Khasi" Ka Ri ba don u Kni u Kpa" ka Ri don [illegible] don Blei [illegible] Seng Khasi ka pynkynmaw [illegible] u Khun Khasi Khara [illegible] tyllup ka Ri, ban [illegible] noh sha [illegible] jong ka tynrai ban bud [illegible] ki riti ki dustur, [illegible] ki [illegible] ka rukom kaba la buh [illegible] seng da ki longshuwa mansi u

"To bud to bud ko [illegible]
[illegible] du [illegible]
[illegible]
[illegible] bei [illegible]

([illegible] Seng Khasi)

Kane ka dei ka juk jong [illegible] mynwei mynwei shimet, bad [illegible] la pynim [illegible] -lang bad ngim ju imsngi shuh ban pyrkhat [illegible] ka bynta ka [illegible] jaitbynriew Khasi, ban shong-tieng shong ssier bad ka jingmut jingpyrkhat ruh ka la nangtlot ka la nan [illegible] u, namar bym don ka jinysiem ia trei lang, bad ka [illegible] lang kawei Ka Seng Khasi ka ieng ym tang na bynta kano kano ka thain hynrei ka ieng na ka bynta ka jingiatylli bad jinglong kawei, jong ki khun ki ksiew u Hynniewtrep, U Hynniewskum baroh kawei ka Ri Khasi, baroh kawei ka Ri Khasi, ngim dei ban pyrkhat tang na ka bynta u Khynriam, ne u Pnar, ne u U Bhoi ne u War, hynrei ngin pyrkhat kum ki Khasi shipyllun Ha kane ka rukom lada ngin ianang ban ia-snoh kti lang baroh bad ka Seng Khasi, kum ka Seng Kur-Seng Kha jong u Khun Khasi Khara, kiwei pat ki jaitbynriew khlem artatien, kin peit burom bad kin niewburom ia ka jaitbynriew Khasi jong ngi Ka Seng Khasi mynta ka la nangroi, ka la nangkiew irat sha ki kyrdan kiba kham shalor, ha baroh ki tnat Seng ha baroh ki thain ka la nangpar nangsuh

thied ha kylleng ka Ri Khası; khamtam ha kine ki 10/12 snem ka Seng Khasi ka roi sted shıbun, shibun, ban ia ki snem kiba mynshuwa. Na ka liang ka skul, ngi dei ban sngewsarong shisha ba ka Seng Khasi ka la pynpaw ia la ka burom jong ka, wat la ka jingsdang ka long kaba thain kaba sohsat bad kaba shitom katta-katta, la sdang ia kane ka skul ha ka snem 1923, hynrei mynta ka la nangkiew nangroi irat pa irat, lyngba ki por bad ki snem, phi ju poi pyrkhat ba mynta ka la poi shaduh ka kyrdan jong ka College. Ngi dei shisha ban sngewphuh mat bad sngewsarong ia kane ka skul trai Ri la jong, kabu ki Kni ki Kpa ki la pynseng nongrim, kiba la hikai ban snoh ia la ki tynrai bad ban ieng ha la ki kjat, ban roi ban san ha la ka jong hi. Ka Seng Khasi ka nangroi ruh, ha la ka jong ka burom ka akor bad ha la ka jong ka imlang ka sahlang, kaba ju hikai ia ngi naduh ki sngi barim u Hynniewtrep-U Hynniewskum.

Ka Seng Pyni kaba ju iashem shisien shitniew ruh ka la nangheh, ka la nangiar shibun ha kine ki por mynta, ka la nangsuhthied ka la nangpar thied sha baroh ki thain bad ki jaka, bad la khmih lynti ba ha ki por ki ban dang wan, kine ki Seng Pyni kin nang heh ki nangiar, lyngba ka jingiatreilang ia ai mynsiem lang, ki samla bad para 'riewseng' baroh kynthei bad shynrang.

Ha ki snem kıba kham mynshua, la ju pynlong ia kane ka Sengpyn-i, ha man ka sngi Lyngka, namar ki briew ha kata ka por lehse ki dang long tang ki Nongıep-nongriang bad ki bad kı nongshong iew-shonghat, ki shem ba ka sngi Lyngka ka long ka sngi kaba lait bad ki ju ia shong sngi baroh. Nangta ki sa pynlong seng ha kane ka sngi Lyngka man ka la ka taiew, bad ki ju ong ka 'Seng Lyngka', kumta kane ka Seng Lyngka ka la iaid beit iaid ryntih lyngba ki por, ki snem kiba bun.

Hynrei ka por kam ju neh hajuh ka la nang tyllun sted katta katta. ka Seng Lyngka kaba ju long baroh shikatta la dei ban pynkylla noh kat ka jingiaid ka por bad la pynkylla ia ka sha ka "Seng Pyn-i" bad la pynlong noh ia kane ka Sengpyn-i man la ka sngi Robibar, la dei pynkylla noh kumne, na ka daw ba uba bun-uba lang mynta u kham ia lait por, khamtam ki shakri Sorkar, ki Office, bad kiwei-kiwei ki nongtrei-nongktah, wat ki skul bad ki College ruh, ki ioh shuti ha kane ka sngi, namarkata dei kane ka sngi kaba bit eh, ban pynlong ia kane ka Seng Pyn-i ha man ka Sngi Robibar, mynta kane ka Sengpyn-i ka la iaid ryntih bad iaid tista man ka taiew. Hapoh ki thapniang jong ka Seng Khasi kane ka Seng Pyn-i ka la nangiar-ka la nangheh, bad ki Para-kur-Para-Kha ki ia wan na kylleng ka sor bad ki khapsor, wat ki sohshnong na kylleng ka ri ruh ki ia wan sha kane ka Seng Pyni, ban ia noh mynsiem lang, bad ia phylliew jingmut lang ban iakhlain ban nang ia khem ha la ka tynrai kaba la buh la hikai u Ni - U Kong pateng la pateng ha ngi ki longdien mandien. Kane ka Sengpyn-i ka long ha man ka Sngi Robibar ha ka por 1-30 P.M. thik; bad ka por 11 A.M.

thik ia ki khynnah kiba dang kham rit, Kumta ka Seng ka kyntu ia baroh ki parakur-Parakhar ban ia wan sha kane ka Sengpyn-i, kaba long man ka taiew ha ka Sngi Robibar :—

(1) La biang ka kynta to leit sha Seng
Ko phi ki khun Khasi nylla
Wat pep ban leit, wat ju buh teng
Ba phin ia ioh jingsneng babha.

(2) Namar dei jingialang babha
Phin ioh jingsneng da shisha
Kumta iawer lok, bad leit kloi
Wat buhpun ioh duh jingmyntoi.

(3) Nalor ba ngi wad ja wad spah,
Phikir mynsiem katba lah;
Khnang ba mynsiem kan nangbha,
Ngin wad da ki lad babha.

(4) Hyndai ki Kni-Ki kpa la sneng phira
Mynta la poi ka juk bakla;
Jingsneng jing kham bun ym biang shuh;
Khlem sneng ha Seng ba da buh.

((5 Mynta don Sengkhasi trai Ri,
To ngin leit ba la buh sngi;
Ban ioh jingsneng jingrwai babha,
Katkum ka Hok la jong Nylla.

(6) Haba klet i'u Blei, bad ka akor,
Ha Seng phin kyndit, pei shkor,
Bad ka wan ka bor, ha mynsiem,
Ka niad tyndep, bad jingsniew.

(7) Phah kloi la khun la ksiew sha Seng,
Ban ioh jingsneng babha tyrsem;
Bad ia ka Hok, kin kynmaw,
Bad ia u Blei bathaw.

(Jingrwai Seng Khasi)